

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipalvelutyö

2009

Anu Ek

Tuija Timonen

EI TIETOA ENSI YÖSTÄ

– Kokemuksia asunnottomuudesta ja
asunnottomille kohdennetuista palveluista Turussa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosiaalipalvelutyö

Marraskuu 2009 | Sivumäärä 48+4

Ohjaaja(t) Markku Heino

Anu Ek

Tuija Timonen

EI TIETOA ENSI YÖSTÄ

– Kokemuksia asunnottomuudesta ja asunnottomille kohdennetuista palveluista Turussa

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella asunnottomuutta erityisesti asunnottomien näkökulmasta ja tuoda heidän mielipiteitään sekä ajatuksiaan esille. Haastattelemalla saatiin selville kokemuksia asunnottomuudesta ja käytetyistä palveluista sekä tulevaisuuden toiveita asumisen suhteen.

Asunnottomuus on aiheena ajankohtainen, sillä sen vähentäminen on osa hallituksen asuntopoliittista toimenpideohjelmia. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011 tavoitteena on puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä ja poistaa se kokonaan vuoteen 2015 mennessä. Turku on omalta osaltaan sitoutunut noudattamaan kyseistä ohjelmaa ja sen tavoitteita sekä linjauksia kahdella tavalla. Tarkoituksena on laajentaa asumisneuvojatoimintaa sekä tuettua asumista.

Haastatteluiden avulla pyrittiin selvittämään, mitkä asiat johtavat asunnottomuuteen ja mitä kaikkea siihen liittyy. Lisäksi kartoitettiin asunnottomien käyttämiä palveluita ja kokemuksia palveluiden toimivuudesta. Tutkimuksen aineisto koostuu 12 Turun päihdehuollon asiakkaan haastattelusta. Haastattelut toteutettiin syksyllä 2009 Niuskalan hoitokodissa ja Sirkkalan päiväkeskuksessa.

Asunnottomuuden koettiin aiheuttavan turvattomuutta ja epävarmuutta. Parhaiten tukea ja apua saadaan koskien omia asioita eri päihdehuollon palveluiden työntekijöiltä. Pohjimmaisille asuntomarkkinoille ajaututtaessa on sieltä vaikea päästä pois ja haastateltavia oli käännytetty pois palveluista. Kokonaisuudessa voidaan todeta, että, pitkäaikaisasunnottomuutta ei voida vähentää ainoastaan tarjoamalla asuntoja, vaan lisäksi se vaatii eritasoisia ja sisältöisiä palveluita.

ASIASANAT:

Asumispalvelut, asunnottomuus, asunnottomat, kodittomat, kodittomuus, palvelujärjestelmät, päihdehuolto

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Program of Social Services | Social Services and Social Counselling

November 2009 | Total number of pages 48+4

Instructor(s) Markku Heino

Anu Ek

Tuija Timonen

NO CLUE OF THE NEXT NIGHT

-Experiences of homelessness and services for homeless people in Turku

The purpose of this thesis is to consider homelessness especially from the perspective of homeless people. By interviewing them, was found out their experiences of homelessness and services they use the most and their hopes concerning their living at the future.

In Finland, homelessness is now a contemporary topic. Decreasing long-term homelessness is a part of housing policy's measure program of the Finnish Government. It aims to halve long term homelessness by the year 2011 and erase it by the year 2015. Turku has contracted to obey the program's aims in two ways. The purpose is to increase supported housing and improve the actions of a counselor of living.

By interviewing homeless people, the purpose was to straighten out which reasons leads to homelessness, what are the main services they use and what kind of experiences interviewees have of them. Research material includes 12 interviews. The interviewees were all clients of alcohol and substance abuse counseling services in Turku. The interviews were made in fall 2009 in Hospice of Niuskala and Day center of Sirkkala.

Homelessness causes such feelings as insecurity and unpredictability. The interviewees thought that the best way to get help and support was to rely on employees of alcohol and substance abuse counseling services. When people are driven to the bottom of the normal housing solutions, it is very hard to get out from there. The interviewees have also got to confront turning away from services. At last but not least, it can be noted that the long-term homelessness can't be decreased only by offering apartments. Including that, there is also need for diverse services.

KEYWORDS:

Alcohol and substance abuse counseling services, Homeless, Homelessness, Housing services, Service systems

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
1 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ	7
1.1 Kuka on asunnoton?	7
1.2 Asunnottomuus ja kodittomuus	8
1.3 Asunnottomuus lukuina	9
1.4 Asunnottomuuteen johtavat syyt ja riskitekijät	12
2 ASIAKASTYÖN HAASTEET SOSIAALIPALVELUISSA	14
2.1 Haastavat asiakkaat	14
2.2 Asiakkaan poiskäännyttäminen	14
3 ASUNTOMARKKINOIDEN ULKOPUOLELLE AJAUTUMINEN	16
3.1 Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden tunnuspiirteet	17
3.2 Asumiskyvyttömyys pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla	17
3.3 Kun asunto ei yksin riitä	19
4 ASUNNOTTOMILLE JA PÄIHTEIDENKÄYTTÄJILLE TARKOITETUT PALVELUT TURUSSA	20
4.1 Turun kaupungin omat päihdehuollon asumispalvelut	20
4.2 Turun kaupungin päihdehuollon ostamat asumispalvelut	22
5 RATKAISUJA PITKÄAIKAISASUNNOTTOMUUDEN VÄHENTÄMISEKSI TURUSSA	24
5.1 Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma 2008–2011	24
5.2 Tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishanke	25
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTUS	26
6.1 Tutkimustehtävät	27
6.2 Tutkimusmenetelmät	28
6.2.1 Aineiston hankinta	29
6.2.2 Aineiston analyysimenetelmät	29
6.3 Aineiston luotettavuus	31
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
7.1 Haastateltavien kokemukset asunnottomuudesta ja kodittomuudesta	33
7.2 Kokemukset palveluiden toimivuudesta tai toimimattomuudesta	37
7.3 Haastateltavien toiveet asumisen suhteen	39
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	40
9 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	43
LÄHTEET	46

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupapyyntö

Liite 2. Tutkimuslupapäätös

Liite 3. Asiakashaastattelu

KUVIOT

Kuvio 1. Pohjimmaiset asuntomarkkinat

TAULUKOT

Taulukko 1. Asunnottomat Turussa 15.11.2008

Taulukko 2. Haastateltavien asumisratkaisut haastatteluhetkellä

Taulukko 3. Haastateltavien tilapäiset majoittautumiset asunnon puutteen vuoksi

JOHDANTO

”Tällä hetkellä asun tässä kehossa, olen ollut asunnoton jo vuosia. Lähdin kotoa 13-vuotiaana ja kiertelin sukulaisten luona. Aina ei ole saanut kattoa pänpäälle ja toisinaan on pitänyt murtautua kellareihin. Pitkään aikaan ei ollut rauhallista tai turvallista paikkaa mihin olisi voinut mennä, missä kukaan ei olisi häirinnyt. Pakkasella ulkona yöpyessä on onneksi ollut sen verran promilleja, että veri on tasaiseen kiertänyt. Yhteen aikaan kun vedin piriä, niin olin koko ajan liikkeessä. Noihin aikoihin en tarvinnut mitään kämppää. Toisaalta vähän vaivaa välillä kun on rahaton, mutta ketä se nyt ei vaivaisi. Mä en toivo mitään, mä elän täysin omaa elämääni ja olen onnellinen, että saan olla vapaa ihminen ja pärjään jotenkin.” (koottuja otteita haastatteluista)

Päihdeongelmaisten osuus asunnottomista on hyvin suuri. Päihteidenkäyttö on arkipäivää monelle asunnottomalle ja usein hoitamaton päihdeongelma on ollut syynä asunnon menettämiseksi. Tällöin vuokran maksut ovat saattaneet viivästyä ja asunnoissa on esiintynyt häiriökäyttäytymistä. Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena on selvittää päihdehuollon asunnottomien asiakkaiden kokemuksia asunnottomuudesta ja miten palvelut ovat heidän kohdallaan toimineet. Kartoitamme mitä päihdehuollon asumispalveluita Turussa on tarjolla ja kenelle ne ovat tarkoitettu.

Hallitus on ottanut osaksi asuntopoliittista toimenpideohjelmaa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman vuosille 2008–2011. Sen tavoitteena on puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä ja poistaa se kokonaan vuoteen 2015 mennessä. Turku on sitoutunut noudattamaan tätä ohjelmaa ja sen tavoitteita sekä linjauksia. Tarkoituksena on parantaa turkulaisten asunnottomien asemaa, palveluiden oikeaa kohdentumista ja saatavuutta sekä asiakaslähtöisten asumisratkaisujen löytymistä.

Teoriaosuudessa tarkastelemme aluksi asunnottomuutta ilmiönä yleisesti ja siihen johtavia syitä sekä riskitekijöitä. Haluamme tuoda esille mitä tarkoitetaan asumiskyvyttömyydellä, miksi jotkut ajautuvat yleisten asuntomarkkinoiden ulkopuolelle ja miksi heidän on niin vaikea päästä sieltä pois. Asunnottomille on usein kasaantunut erilaisia ongelmia elämän eri osa-alueilla. Tällöin heidät

saatetaan kokea haastavina asiakkaina ja tästä voi koitua palveluista poiskäännyttämistä, jolloin mikään taho ei ota vastuuta asiakkaan asioiden hoitamisesta.

Oma mielenkiintomme päihdetyötä kohtaan on vaikuttanut harjoittelupaikkojen sekä opinnäytetyön aiheen valintaan. Tutkimusaineistomme koostuu 12 asiakashaastattelusta, jotka on toteutettu syksyllä 2009 harjoittelupaikoissamme Niuskalan hoitokodissa ja Sirkkalan päiväkeskuksessa. Uskomme, että päihdehuollon asumispalveluiden ja päiväkeskustoiminnan kautta tavoitimme parhaiten asiakkaita, joilla on kokemusta asunnottomuudesta.

1 ASUNNOTTOMUUS ILMIÖNÄ

1.1 Kuka on asunnoton?

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) määrittelee asunnottomiksi ulkona, porrashuoneissa, asuntoloissa ja muissa huolto- tai hoitokodin tyyppisissä asumispalveluyksiköissä tai kuntouttavissa yksiköissä asuvat. Lisäksi asunnottomiksi lasketaan vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa sekä henkilöt, jotka asuvat tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona. (Juurinen & Virtanen–Olejniczak 2008, 145.)

Eurooppalaisen asunnottomuutta tutkivan kansainvälisen yhteenliittymän FEANTSA:n (the European Federation of National Organisations Working with the Homeless) mukaan asunnottomuutta voidaan tarkastella ihmisten asumistilanteiden kautta, jotka on jaoteltu neljään eri kategoriaan. FEANTSA on kehittänyt tämän ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion) – nimisen määritelmän parantaakseen asunnottomuuden eurooppalaisen tutkimuksen mitattavuutta sekä ymmärrettävyyttä. (FEANTSA 2009 [viitattu 16.9.2009].)

Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat ne, joilla ei ole minkäänlaista suojaa tai kattoa pänsä päällä (1. rooflessness). Seuraavana ovat ne joilla ei ole asuntoa, jotka asuvat väliaikaisesti hoitolaitoksissa ja ensisuojoissa (2. houselessness). Kolmanteen ryhmään kuuluvat ne joiden asumiseen liittyy tietty turvattomuus esimerkiksi hädän tai väkivallan uhka tai epävarma vuokrasuhde (3. living in insecure housing) ja neljänteen ne joiden asumisen puitteet ovat puutteelliset, esimerkiksi ne jotka asuvat ilman lupaa leirintäalueilla tai elinkelvottomaksi määriteltävässä taloudessa (4. living in inadequate housing). (FEANTSA 2009 [viitattu 16.9.2009].)

Riitta Granfelt on teoksessaan ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta” jaotellut Margaretha Järvisen mukaan asunnottomuuden absoluuttiseen ja suhteelliseen

asunnottomuuteen. Absoluuttisen asunnottomuuden määritelmään kuuluu metsissä, kaduilla, rappukäytävissä ja yömajoissa asustelu. Se on siis silminnähtävää asunnottomuutta ja näkyvä sosiaalinen ongelma, jota kokevat ihmiset ovat syrjäytyneisyydessään köyhyyden ääriyhmä. Suhteellinen asunnottomuus ei taas ole samalla tavalla näkyvää, vaan se kattaa muun muassa hoito- ja huoltolaitoksissa, turvakodeissa ja tuttaviansa luona asuvat. Osalla voi olla jopa oma asunto, mutta he eivät voi olla siellä esimerkiksi väkivallan uhan vuoksi. (Granfelt 1998, 54–55.)

1.2 Asunnottomuus ja kodittomuus

Suomalaisissa tutkimuksissa on käytetty enemmän sanaa ”asunnottomuus” kuin ”kodittomuus”. Käsite ”asunnoton” sisältää ajatuksen, että ihmiselle on järjestettävä asunto, huolehdittava hänen toimeentulostaan sekä osoitettava mahdollisesti muutakin kokonaisvaltaista tukea. (Hannikainen, Heikkilä & Kärkkäinen 1998, 6.) ”Kodittomuus” voidaan taas nähdä enemmän subjektiivisena kokemuksena. Äärimmillään se voi ilmetä siten, että ihmisellä ei ole mitään, pienintäkään omaa paikkaa, jonka voisi tuntea omakseen ja jonne voisi kokea kuuluvansa. (Granfelt 1998, 104–105.) Asunnottomille tarkoitetut väliaikaiset asumisratkaisut eivät tarjoa oikean kodin tuntua (Daly 1996, 151).

Kodin puuttuessa asunnottomalla ei ole mitään paikkaa mihin koota omaisuutta. Tällöin hänen ei tarvitse siivota kotiaan vieraiden varalle, koska hänellä ei voi käydä vieraita. Tilapäismajoituksissa ei ole yksityisyyttä, sillä huoneessa saattaa olla sänkyjä vierä vieressä omine petauksineen ja tuoksuineen. Yksityisyyttä on puolimetriä sängyn molemmin puolin ja sillä alueella voi elää omaa elämää, jos osaa sulkea kaikki aistinsa ympäröivästä melusta, hajusta tai kolkkoudesta. (Reijonen & Sokoli 1988, 141.)

Toisaalta osa ihmisistä haluaa elää yhteiskunnan ulkopuolella vapaina ”kulkureina” ilman asuntoa. Usein kuitenkin tämänkaltaiset asunnottomat saattavat kokea haluttomuutta mennä tiettyihin yömajoihin tai ensisuojiin, joissa he voivat tuntea olonsa turvattomiksi. Usein niistä joudutaan poistumaan

päivääjaksi, jolloin pitää etsiä paikka mihin mennä. Tällöin asunnottomuus saatetaan kokea parempana vaihtoehtona kuin yhteiskunnan tarjoama viimesijainen majoitus. (Kokko 2007, 134.)

1.3 Asunnottomuus lukuina

Asunnottomuuden määrittely on aina jossain määrin tulkinnanvaraista ja hankalaa. Jokaisen kunnan arviointiperusteet asunnottomuudesta ovat vaihtelevia ja saman kunnan eri vuosina esittämät tiedot voivat tarkkuustasoltaan vaihdella. Näin ollen tilastoissa asunnottomien lukumäärätiedot ovat näennäisestä tarkkuudestaan huolimatta suuntaa antavia. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008, 3 [viitattu 26.5.2009].) Systemaattista tiedonkeruujärjestelmää ei siis ole, vaikka viranomaiset kirjaavat satunnaisesti tietoja asunnottomuudesta esimerkiksi asiakkaiden asunnonhaun tai sosiaalipalvelujen käytön yhteydessä (Juurinen & Virtanen–Olejniczak 2008, 146).

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) vuoden 2008 marraskuun puolivälissä tekemän poikkileikkaus- asuntomarkkinakyselyn mukaan Suomessa oli asunnottomana noin 8 000 yhden hengen taloutta ja noin 300 perhettä. Yksinäisten asunnottomien määrä on lisääntynyt vuodesta 2007 Suomessa yli 400:lla ja asunnottomien perheiden määrä on pysynyt jo useana vuotena suunnilleen samansuuruisena. Kyseisiä tietoja ARA on koonnut 1980-luvun puolivälistä asti, jolloin asunnottomuutta alettiin seurata kuntakyselyin. Asunnottomuus on vähentynyt noin 10 000 henkilöllä tietojen kokoamisen aloittamisesta. Vähäisestä vuokra-asuntotuotannosta johtuen on viime vuosina asunnottomuuden väheneminen ollut hidasta. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008, 2-3 [viitattu 26.5.2009].)

Turussa asunnottomia on viidenneksi eniten Suomessa. Eniten asunnottomia on Helsingissä, toiseksi eniten Vantaalla, kolmanneksi Tampereella ja neljänneksi Espoossa. ARA:n 15.11.2008 tehdyn poikkileikkausselvityksen mukaan Turussa yksinäisten asunnottomien määrä oli 347 sekä asunnon

puutteen vuoksi erillään asuvia perheitä ja pariskuntia oli 39. Yksinäisistä asunnottomista seitsemän henkilöä asui ulkona, porrashuoneissa tai niin sanotussa ensisuojoissa. Niin ikään seitsemän asui asuntoloissa ja majoitusliikkeissä. Asunnon puutteen vuoksi huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa ja laitoksissa asui 245 henkilöä. Vailla asuntoa olevia vapautuvia vankeja oli tilastojen mukaan kaksi henkilöä ja tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asunnon puutteen vuoksi asuvia 86. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008, 8 [viitattu 23.9.2009].)

Taulukko 1. Asunnottomat Turussa 15.11.2008

Yksinäiset asunnottomat	Yht.
Ulkona, porrashuoneissa ja ensisuojoissa	7
Asuntolat ja majoitusliikkeet	7
Huoltokodit, asumispalveluyksiköt, kuntouttavat yksiköt, sairaalat, laitokset	245
Vapautuvat vangit asunnon puutteen vuoksi	2
Tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona	86
Yhteensä	347
Perheet ja pariskunnat, jotka asunnon puutteen vuoksi asuvat erillään tai tilapäisessä majoituksessa	39

(Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008, 8 [viitattu 28.10.2009].)

Turussa asunnottomien asuttaminen keskittyy päihdehuollon hoito- ja huoltokoteihin. Turun hoito- ja huoltokotien paikkaluku oli selvitystä tehtäessä 271 ja kyseisten palveluiden käyttöaste oli 89,7 %. Osa hoito- ja huoltokotien asukkaista on saanut asumisjakson jälkeen joko oman vuokra-asunnon tai päihdehuollon tukiasunnon. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008, 8 [viitattu 23.9.2009].)

Turun Sanomien artikkelin (20.2.2009) mukaan Turussa elää noin 500 koditonta, vuoden 2008 marraskuussa suoritettuna otannan perusteella. 2000-luvulla kodittomien lukumäärä Turussa on pysynyt melko vakaana. Suurin osa, tarkkaan ottaen 243 koditonta henkilöä majoittui kaupungin tarjoamissa päihdehuollon hoito- ja huoltokodeissa ja pieni osa sukulaisten ja ystävien luona. Lisäksi ulkona asui seitsemän henkilöä. Artikkelin mukaan suurin osa mainituista asunnottomista oli päihdeongelmaisia. (Turun Sanomat 20.9.2009)

Tuloksia tarkastellessa on huomioitava, että jokaisen kunnan asumispalveluista vastaava yksikkö tuottaa monenlaista tietoa ja lukuja palveluistaan esimerkiksi kenelle palvelut on tarkoitettu, asumispalveluiden määrästä sekä hinnoista. Yksiköt ovat vastuussa tuloksestaan ja sen vuoksi tuottavat sekä oman toimintansa seurantaan ja arviointiin erilaisia tuloksellisuuden mittareita. Esimerkiksi Keskushallinnolle toimitettava asunnottomuusluku on yksi tieto. Aina asunnottomien määrää ei kuvata kunnan sosiaalitoimessa samalla luvulla kuin mikä toimitetaan Valtion asuntorahastolle (ARA) virallista asunnottomuuslukua varten. On siis rohkeaa vertailla kuntien asunnottomuuslukuja ilman, että niiden sisältöä tuntee. Kaikesta huolimatta asunnottomuusluvuista on rakennettu aikasarja, jota käytetään tilastollisten aikasarjojen tapaan eli näin asunnottomuudelle rakentuu suunta, joka lisääntyy ja vähenee. (Hassi-Nuorluoto 2000, 160–161).

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tilastoima tieto on kerätty poikkileikkausaineistona. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että aineisto on kerätty yhdellä kertaa tiettyä ajankohtana vuodessa useasta eri havaintoyksiköstä (KvantiMOTV 2003 [viitattu 21.10.2009]). Havaintoyksiköt ovat tässä tapauksessa tutkimuksessa esiintyvät asunnottomien sen hetkiset asuinpaikat. Täten asunnottomuuden luvut kuvaavat aineistonkeruu hetkellä vallitsevaa tilannetta, eli niistä ei esimerkiksi ilmene kuinka moni yksittäinen henkilö on ollut asunnoton koko vuoden aikana.

1.4 Asunnottomuuteen johtavat syyt ja riskitekijät

Dragana Avramovin (2000) määritelmän mukaan Leena Lehtosen ja Jari Salosen kirjassa ”Asunnottomuuden monet kasvot” riskitekijät asunnottomuudessa voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Vaikuttavia tekijöitä on yhteiskunnan rakenteessa olevat sosiaaliset seikat, verkostojen puuttuminen sekä henkilökohtaiset riskitekijät. (Lehtonen & Salonen 2008, 29–31.)

Sosiaalisia seikkoja on esimerkiksi kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puute, joka aiheuttaa kovaa kilpailua asuntomarkkinoilla. Tällöin syrjäytymisvaarassa asuntomarkkinoilta ovat ne ihmiset joilla on fyysisiä, psyykkisiä tai sosiaalisia rajoitteita. Puuttuva yhteiskunnallinen tuki voi olla myös asuntomarkkinoilta syrjäyttävä tekijä varsinkin sellaisille ihmisille, joiden alhaiset tulot pakottavat asumaan normit alittavissa asunnoissa tai huonomaineisessa lähiössä. Yhteiskuntaan integroitujen hoitomuotojen puute on yksi keskeisistä riskitekijöistä. Esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmaiset, jotka eivät tarvitse laitoshoidoa, mutta tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen, ovat suuressa vaarassa joutua asunnottomiksi, ellei pystytä tarjoamaan tarvittavaa tukea. Lainsäädännöllä on myös suuri merkitys vuokra-asuntomarkkinoilla. Tiettyjen ryhmien osalta se rajoittaa liikkuvuutta tai mahdollisuutta asuntoon. Vaikka lainsäädännöllä ei suoranaisesti ole osuutta asiaan, niin usein maahanmuuttajat, entiset rikolliset, työttömät ja ihmiset, joilla on jokin näkyvä fyysinen tai psyykinen rajoite, ovat vaarassa joutua syrjinnän kohteeksi yksityisillä vuokra-asuntomarkkinoilla. (Lehtonen & Salonen 2008, 29–31.)

Verkostojen puuttumisella on koettu olevan myös yhteys asunnottomuuteen. Vaikka tehtyjen tutkimusten perusteella aiheesta ei tiedetä kovin paljon, voi henkilöllä olla suurempi riski joutua asunnottomaksi puutteellisten verkostojen vuoksi. Kolmas riskitekijä liittyy henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Kaikista alttiimpia asunnottomuudelle ovat ne henkilöt, joille on kasaantunut mahdollisimman paljon epäedullisia tekijöitä. Näitä tekijöitä ovat päihdeongelmat, psyykkiset sairaudet, koulun keskeyttäminen, perheen sisäiset

ongelmat ja jossakin laitoksessa asuminen elämän eri vaiheissa (esimerkiksi lastenkoti, vankila tai psykiatrinen sairaala). (Lehtonen & Salonen 2008, 30–31.)

Erityisen korkea riski asunnottomuuteen ajautumiseen on niillä henkilöillä, joilla on joitakin fyysisiä tai psyykkisiä toimintakyvyn rajoitteita yhdistettynä liialliseen päihdeiden käyttöön ja psyykkisiin ongelmiin. Asunnottomien päihdeongelmaisten osuus asunnottomista onkin hyvin suuri. Hoitamaton päihdeongelma voi johtaa asunnon menettämiseen nopeasti, jos vuokrien maksaminen viivästyy tai ilmenee naapureita häiritsevää käyttäytymistä. (Lehtonen & Salonen 2008, 31.)

Teoksessa ”Braving the street – The anthropology of homelessness” asunnottomuuden syitä voidaan tarkastella muun muassa kahden eri koulukunnan kautta. Toinen niistä korostaa, että on olemassa tiettyjä ryhmiä, jotka ovat haavoittuvampia kohtaamaan asunnottomuutta. Näitä ovat muun muassa päihdeidenkäyttäjät, psyykkisesti sairaat ja perheväkivaltaa kohdanneet. Näillä henkilöillä on siis niin sanotusti jonkinasteinen ”henkilökohtainen poikkeama” ja asunnottomuuden syyt ovat välittömiä. Toisessa määritelmässä keskitytään asunnottomuuden rakenteellisiin tekijöihin ja henkilön sen hetkiseen sosiaaliseen tilanteeseen, jotka vaikuttavat henkilön kykyihin säilyttää asunto. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi kohtuuhintaisten asuntojen puute, matalat palkat sekä toistuva syrjintä esimerkiksi etnisen taustan takia. (Bridgman & Glasser 1999, 44.)

Suomessa ilman vakituista asuntoa sekä kotiosoitetta oleva ihminen on väistämättä yhteiskunnan ulkopuolinen. Asunnottoman on vaikea suunnitella ja järjestää oman elämän muitakaan osa-alueita kuten työssäkäyntiä, perhe-elämää tai omien tavaroiden ja vaatteiden hoitoa. Jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus asuntoon ja asumisen pitää toteutua kansalaisen perusoikeutena. Asunnottomien joukko on hyvin erilaista ja asunnottomuudella on monet kasvot. On niin väliaikaisesti asunnottomuudesta kärsiviä kuin moniongelmaisia pitkäaikaisasunnottomiakin. (Kokko 2007, 134.)

2 ASIAKASTYÖN HAASTEET SOSIAALIPALVELUISSA

2.1 Haastavat asiakkaat

Monet kokevat ahdistusta ja tarvitsevat erityisiä selviytymistaitoja tukiviidakossa retkeillessään. Luukulta toiselle juokseminen tukia haettaessa ja samalla oman elämän perusteellinen auki kirjoittaminen todistavine dokumentteineen on vaativaa ja joskus myös nöyryyttävää. (Kokko 2007, 131–133.) Auttamistoimenpiteiden ulkopuolelle jää osa apua ja tukea tarvitsevista ihmisistä. Palvelujärjestelmällä on vähäiset tai ei lainkaan keinoja auttaa ihmistä, jolla ongelmat kasaantuvat. Tällaisia asioita voivat olla vähäinen koulutus, työttömyys, köyhyys, vaikeudet arjessa, sosiaalisten tukiverkkojen puuttuminen sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat. Tämän kaltaiseen tilanteeseen saatetaan ajautua ajan myötä ja useinkaan ei siitä omin avuin enää selviydy eteenpäin. (Pietiläinen & Seppälä 2003, 64.)

Näillä henkilöillä saattaa olla satunnaisia kontakteja eri viranomaisiin. Kontaktit ovat lyhytkestoisia, tavoitteellista yhteydenpitoa ei ole ja luottamus viranomaisen haluun ja kykyyn auttaa on heikko. Toistuvien epäonnistumisten myötä asiakkaan motivaatio ja usko itseensä ovat heikentyneet. Tällöin esimerkiksi työ- ja koulutuskokeilut jäävät hetkellisiksi ja keskeytyvät, koska pitkäjänteistä tukea ei pystytä toisaalta järjestämään. Palvelujärjestelmästä ei tahdo löytyä tahoja, joka olisi valmis etsimään ratkaisuja ja kokoamaan yhteistyöverkostoja tämän tapaisille asiakkaille. (Pietiläinen & Seppälä 2003, 64.)

2.2 Asiakkaan poiskäännyttäminen

Toisinaan sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmässä asiakkaat voivat kokea niin sanottua poiskäännyttämistä. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että apua ja tukea palveluja tarvitessaan asiakas suoraan tai epäsuorasti ohjataan muualle tai yksinkertaisesti torjutaan jonkin instituution toimesta. Vastuu asiakkaan

tarpeisiin vastaamisesta siirretään siis toisaalle tai tulevaisuuteen, sillä asiakasta ei koeta palveluun soveltuvaksi. Näin asiakkaat joutuvat tavallaan kilpailemaan palveluihin soveltuvuudestaan, sillä heitä arvioidaan valmiuksiensa, alttiutensa, pätevyytensä ja käyttäytymisensä perusteella. Epäonnistuminen avunsaannissa ja torjutuksi tuleminen voi muodostua kierteeksi asiakkaalle. Tällöin häntä ”pallotellaan” instituutiolta toiselle. Poiskäännyttämistä voidaan myös perustella sillä, että asiakkaita tulee auttaa itseään aktivoimisen ja kannustamisen avulla. Tämä voi äärimmillään johtaa siihen, että heidät jätetään huolehtimaan itse itsestään tai etsimään apua sieltä mistä he sitä itse parhaiten löytävät. (Hänninen 2007, 8–9.)

Suomen perustuslaissa 19 §:ssa määritellään ”*Oikeus sosiaaliturvaan*” seuraavasti:

”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana... Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveysterveysturvat ja edistettävä väestön terveyttä...”

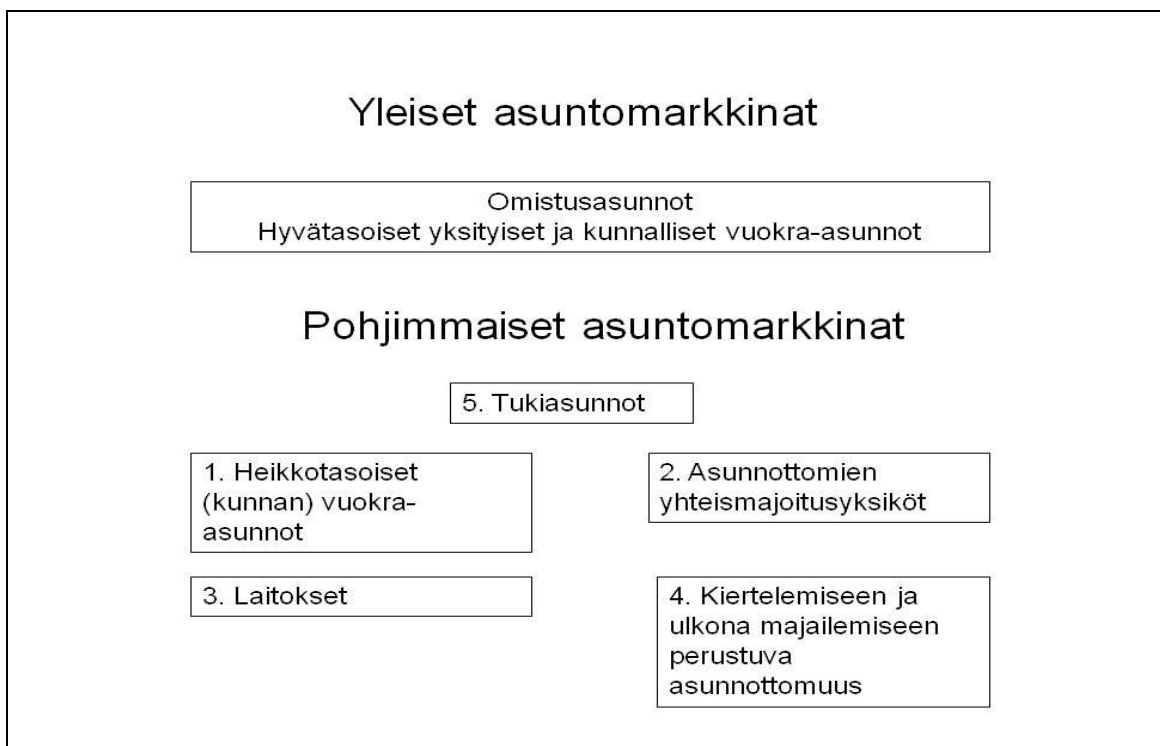
Sosiaaliturvalla pyritään takaamaan asiakkaan pääsy ”palveluiden piiriin”. Se on olennainen osa varsinkin monimutkaisessa tai hankalassa tilanteessa olevan asiakkaan avunsaannin toteutumiseen nähden. Avun tarjoamista säätelevät sosiaaliturvan laatijat, kunta, eduskunta ja hallitus. Asiakkaan palveluihin pääsy ja oikeus palveluihin taataan, jos henkilö täyttää lakien, säännösten ja normien mukaiset ehdot. Jos ehdot eivät täyty, oikeutta palveluihin ei synny ja äärimmillään voidaan ajatella että järjestelmä käännättää apua tarvitsevan asiakkaan pois. (Kempainen 2007, 237–238.)

Kuitenkin normien ja todellisuuden, lain ja sen tulkinnan suhde on sen verran haasteellista, että aina ei sosiaaliturva toteudu niin kuin sen pitäisi ja asiakkaita käännätetään palveluista pois. Lainsäädännön takaama asiakkaan etukäteinen oikeusturva (säädettyt lait ja normit) on avainasemassa sosiaaliturvan toteutumisessa. Lisäksi tarvitaan myös jälkikäteistä oikeusturvaa, esimerkiksi asiakkaan oikeutta muutoksenhakuun ja valitusoikeutta hänestä tehdyistä

päätöksistä, jos asiakas kokee ne puutteellisiksi tai virheellisiksi. Asiakkaat eivät kuitenkaan aina osaa hyödyntää valitusoikeutta, sillä se vaatii tiettyjä taitoja ja tietoa menettelystä. (Kemppainen 2007, 239, 248.)

3 ASUNTOMARKKINOIDEN ULKOPUOLELLE AJAUTUMINEN

Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan tutkimuksessa puhutaan pohjimmaisista asuntomarkkinoista ja niille ajautuneista henkilöistä. Tällä tarkoitetaan sitä, että Suomessa on joukko henkilöitä, jotka ovat ajautuneet omistusasuntomarkkinoiden ja hyvätasoisten vuokra-asuntomarkkinoiden ulkopuolelle. Se on valtakunnallinen ilmiö, joka ilmenee eri kunnissa hieman eri tavoin. (Jokinen & Juhila 1991, 9.) Pohjimmaisia asuntomarkkinoita voidaan havainnollisesti tarkastella seuraavan kuvion avulla:

Kuvio 1. Pohjimmaiset asuntomarkkinat

Mukaiillen Jokila & Juhila 1991, 11

3.1 Pohjimaisten asuntomarkkinoiden tunnuspiirteet

Pohjimaisten asuntomarkkinoiden yhtenä tunnuspiirteenä voidaan pitää leimaavuutta, sillä nämä poikkeavat näkyvästi ja konkreettisesti normaalina määrittelystä asumisesta. Pohjimaisten asuntomarkkinoiden asukkaat on siis helppo tunnistaa asumismuotonsa perusteella ja he joutuvat usein leimatuksi ja ennakkoluulojen kohteeksi. Toinen tunnuspiirre liittyy viranomaiskontrolliin. Se ilmenee erityisesti asumispaikkojen säätelynä eli viranomaiset päättävät mihin asumismuotoon asiakas kulloinkin siirtyy. Lisäksi tähän liittyy asukkaiden elämäntavan kontrolli. Kontrolli tulee näkyviin muun muassa asukkaiden valinnassa, ihmisten vähäisissä valinnan mahdollisuuksissa ja esimerkiksi valvontana asumispalveluyksiköissä. Toisaalta nämä kontrollin toimenpiteet ovat helposti selitettävissä sillä, että suurin osa näistä asumisratkaisuista on syntynyt tai ylläpidetään viranomaisten toimesta ja asutettavista moni on esimerkiksi toimeentulon tai päihdehuollon asiakkaita. (Jokinen & Juhila 1991, 12–14.)

Kolmas tunnuspiirre pohjimmaisiiin asuntomarkkinoihin liittyen on kehämäisyys. Kehämäisyydellä tarkoitetaan sitä, että hyvin pitkälti samat henkilöt kiertävät yhden asumismuodon sisällä joko asunnosta, asuntolasta tai laitoksesta toiseen tai sitten asumismuodosta seuraavaan. Suunta ei tosin aina ole nouseva. Se ei aina välttämättä tapahdu asunnottomuudesta tai laitoksesta asuntolaan ja asuntolasta tasoltaan heikkokuntoiseen vuokra-asuntoon tai tukiasuntoon, vaan suunta voi olla myös päinvastainen. Kehämäisyys muodostaa siis pohjimaisten asuntomarkkinoiden suljetun kokonaisuuden, josta on vaikea siirtyä yleisille asuntomarkkinoille, eli tilanteelle on ominaista sen pysyvyys. (Jokinen & Juhila 1991, 14.)

3.2 Asumiskyvyttömyys pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla

Pohjimmaisille asuntomarkkinoille ajautuneihin liittyy myös asumiskyvyttömyyden käsite. Tämä nousee esille etenkin silloin kun

viranomaiset pohtivat mitä konkreettisia esteitä voi olla joidenkin ihmisryhmien tai yksittäisten ihmisten asumistason parantamisen tiellä. Asumiskyvyttömyyden sisältöä voidaan jaotella kolmeen seuraavaan esitettyyn kategoriaan. (Jokinen & Juhila 1991, 44–45.)

Ensinnäkin asumiskyvyttömiksi määritellyltä henkilöltä puuttuu jaottelun mukaan riittävät itsenäiseen asumiseen tarvittavat taidot. Tämä ilmenee kyvyttömyytenä hoitaa omia raha-asioitaan, esimerkiksi vuokranmaksua ja arkisten asioiden hallinnan puutteina (esimerkiksi kodin siivoaminen, ruuan laitto ja kodin kalustaminen). Henkilö ei siis kykene huolehtimaan riittävän hyvin itsestään eikä asunnostaan. (Jokinen & Juhila 1991, 45.)

Toiseksi asumiskyvyttömyys ilmenee ympäristöön kohdistuvana välinpitämättömyytenä ja suoranaisena tai epäsuorana naapureihin kohdistuvana häirintänä. Häiriöksi voidaan lukea esimerkiksi päihteiden näkyvä käyttö, meluaminen, toisten häiritsevästi käyttäytyvien oleilu ja käyttäytymisen mahdollistaminen (muun muassa ns. ”juoppoporukoiden” majoittaminen) tai muut poikkeavat ja epäsovinnaiset tavat. Asumisen ja asuinympäristön kohdistuva välinpitämättömyys voi taas ilmetä oman asunnon sekä yleisten tilojen vahingoittamisena, tuhoamisena tai sotkemisena. (Jokinen & Juhila 1991, 46.)

Kolmas viranomaiskäytännöissä esiintyvä määre liittyen asumiskyvyttömyyteen, kohdistuu ihmisten omiin valintoihin ja toiveisiin. Toisinaan asumiskyvyttömyyden on todettu joidenkin henkilöiden kohdalla menneen niin pitkälle, etteivät he edes tahdo parantaa asumisolosuhteitaan. Näin heidän ei enää uskota edes haluavan yrittää hankkia itselleen kunnollista asuntoa, vaan he tyytyvät osaansa. (Jokinen & Juhila 1991, 46.)

3.3 Kun asunto ei yksin riitä

Monelle ovat tuttuja asunnottomien kantamat sosiaaliset leimat ja usein heidät mielletään juopoiksi, epäsosiaalisiksi ja uhaksi lasten turvallisuudelle sekä asuntojen omaisuusarvoille. He tarvitsevat erityisratkaisuja asumiseensa ja asuntojen tulisi mieluiten sijaita jossakin muualla missä muut ihmiset asuvat. Toisinaan voi käydä niin, että viranomaisetkin kukin tahollaan määrittelevät heille kuuluvat ja kuulumattomat asiakkaat. (Karjalainen 1993, 19.)

Tarkoittaessa asunnottomia, jotka ovat heikoiten toimeentulevia sekä moniongelmaisista, on melkein makuasia puhummeko asunnottomista, köyhistä tai päihdeongelmallisista. Kysymyksessä on ryhmä, joiden tilanne on niin monitahoinen, että pelkkä asunnon saaminen ei riitä ratkaisuksi. (Juurinen & Virtanen–Olejniczak 2008, 148.) Se on myös hoidollinen ja huollollinen interventio ihmisen tilanteeseen. Asunnon saamisen edellytyksenä voi asunnottomuuden lisäksi olla näkyvän tai määriteltävissä olevan sosiaalisen ongelman olemassaolo. Asumisen esteenä voi toisinaan olla päihteidenkäyttö, koska puhutaan päihteettömistä asuntoloista, joissa asumisen ehdot liittyvät päihteettömään elämäntapaan. Näyttöön perustuva pidempiaikainen päihteettömyys voi olla perusteena asunnon saamiselle ja vastaavasti kiinnijääminen päihteidenkäytöstä voi olla syy asunnon menettämiselle. (Vanhala 2005, 165.)

Asunnottomien palveluiden kehittämisessä yhteistyön merkitys on suuri. Suurimmat haasteet palveluiden kehittämisyksikkötoiminnassa on niillä alueilla, joihin asunnottomuus on keskittynyt. Asunnottomien tilanteen parantamiseksi tarvitaan uusia ratkaisumalleja. Asuntoja rakentamalla ei voida poistaa pitkäaikaisasunnottomuutta, vaan siihen tarvitaan eri sisältöisiä ja taseisia palveluja. (Granfelt ym. 2007, 27–28.)

4 ASUNNOTTOMILLE JA PÄIHTEIDENKÄYTTÄJILLE TARKOITETUT PALVELUT TURUSSA

Turussa sosiaalitoimiston työntekijät kartoittavat asiakkaan päihteenkäyttöä ja tukevat heitä päihteettömyyteen. Työntekijät ohjaavat tarvittaessa päihdeongelmaisia päihdehuollon palveluiden piiriin ja osallistuvat mahdollisen hoitopaikan valintaan. Ensisijaisia paikkoja päihdeongelmaisille ovat polikliiniset ja terapeuttiset palvelut. Tarvittaessa asiakas ohjataan katkaisu- tai vieroitushoitoon ja lisäksi Turussa toimii vertaistukiryhmiä sekä alkoholisteille että huumeidenkäyttäjille. Pidempiaikaisia kuntotutumishoitoja on tarjolla eri puolilla Suomea. (Päihde- ja asumispalvelut, Turun kaupunki [viitattu 21.10.2009].)

Turussa asunnottomia palvelee Turun kaupungin sosiaalikeskuksen erityissosiaalitoimisto. Erityissosiaalitoimisto ohjaa sekä neuvoo asunnottomuuteen liittyvissä ongelmissa. Työntekijät hoitavat asunnottomien turkulaisten toimeentulotukeen, päihdehuoltoon ja lastensuojelun avohuoltoon liittyviä tehtäviä. (Palvelut asunnottomille Turkulaisille, Turun kaupunki [viitattu 21.10.2009].)

4.1 Turun kaupungin omat päihdehuollon asumispalvelut

Turun kaupungin ylläpitämiä päihdehuollon asumispalveluyksiköitä ovat Sillankorvan ensisuoja (päihdeettömille 16 paikkaa ja päihtyneille 20 paikkaa), Paattisten huoltokoti (69 paikkaa) ja Niuskalan hoitokoti (34 paikkaa). (PAST raportti 2009, 8–11 [viitattu 29.9.2009].)

Sillankorvan ensisuoja

Sillankorva tarjoaa asiakkailleen ensihoidollisia tilapäismajoituspalveluja edulliseen vuorokausihintaan, johon sisältyy myös mahdollisuus ruokailuun.

Siellä on erilliset osastot päihtyneille sekä päihteettömille asiakkaille. Peruslähtökohtana on, että pisin mahdollinen asumisaika päihteettömien osastolla on kolme kuukautta. Omaohjaaja toiminta perustuu siihen, että asiakas kohdataan yksilöllisesti ja asiakkaan tilannetta arvioidaan yhdessä työntekijän kanssa. Tarkoituksena on pyrkiä lisäämään asiakkaan ymmärrystä siitä, mitä milloinkin tehdään ja miksi sekä miten suunnata tulevaisuuteen. (PAST raportti 2009, 11 [viitattu 29.9.2009].)

Paattisten huoltokoti

Paattisten huoltokoti on tarkoitettu iäkkäille, eläkkeellä oleville, omatoimisille, turkulaisille päihdeongelmallisille. Paattisten huoltokodissa pyritään vaikuttamaan myönteisesti päihteiden käyttäjien elämisenlaatuun tukemalla asiakasta päihteidenkäytön hallintaan, tarjoamalla hoitoa ja kuntoutusta sekä pysyvä tai tilapäinen koti asiakkaalle. Lisäksi pyrkimyksenä on tukea päihdeongelmaisten valmiuksia itsenäiseen asumiseen vastaamalla asiakkaan perustarpeisiin, lisäämällä omatoimisuutta arjessa sekä elämänhallinnassa ja turvata asiakkaalle tarvittava perusterveydenhuolto. Paattisten huoltokodista harvemmin lähdetään itsenäiseen asuntoon tai tuettuun asumiseen, koska asukkaat ovat iäkkäitä ja fyysisesti huonokuntoisia. (PAST raportti 2009, 10–11 [viitattu 29.9.2009].)

Niuskalan hoitokoti

Niuskalan hoitokoti on yli 18-vuotiaille turkulaisille asunnottomille päihdeongelmallisille tarkoitettu asumispalveluyksikkö. Niuskalan hoitokodin toiminta-ajatuksena on tukea asiakkaita päihteettömään päivärytmiin sekä ohjata asumisen opetteluun. Lisäksi asukkaita autetaan selviytymään ongelmatilanteissa ilman kriisiä, päihteitä tai ilman muita ongelmallisia tapoja. Kuntoutuksessa olennaista on kuntoutumissuunnitelman laatiminen, terapia hoidon/tukipalveluiden organisoiminen asiakkaille esimerkiksi A-klinikalta, jolloin hoitosuhde säilyisi asumisen päätyttyä. Asiakasta tuetaan päihteettömään

elämäntapaan ja sen hallintaa. Tarkoituksena on antaa tilapäinen asunto ja kehittää asukkaan valmiuksia itsenäiseen asumiseen. (PAST raportti 2009, 8-9 [viitattu 29.9.2009].)

Sirkkalan päiväkeskus

Sirkkalan päiväkeskus on päihdehuollon avopalveluyksikkö ja tarjoaa Turkulaisille päihdeongelmallisille arjen tukipalveluja. Tavoitteena on tukea asiakkaiden itsenäistä selviytymistä ja vähentää elämänhallinnan ongelmia, joita päihteen ongelmakäyttö aiheuttaa. Asiakkailta on mahdollisuus arkena vaatehuoltoon, henkilökohtaisen hygienian hoitoon sekä osallistua ruokailuun edulliseen hintaan. Päiväkeskus tarjoaa pienimuotoista harrastustoimintaa, jonka tarkoituksena on tarjota virikkeitä ja mahdollisuuksia mielekkääseen ajankäyttöön. Asiakkaita ohjataan ja neuvotaan esimerkiksi viranomaisasioiden hoidossa ja mahdollisuuksien mukaan asumis- ja majoituspalveluiden piiriin. (PAST raportti 2009, 12 [viitattu 28.10.2009].)

Tuettu asuminen

Turun päihdehuollon asumispalvelujen kokonaisuuteen kuuluu myös tuettu asuminen. Tällä hetkellä tukiasunnot sijaitsevat kolmella eri alueella. Niuskalan hoitokodin välittömässä läheisyydessä Liekakadulla on 28 päihdehuollon tukiasuntoa. Ohjausvastuu on Niuskalan hoitokodin työntekijöillä. Paavinkadulla on vastaavasti 23 asuntoa, joista vastaa Sillankorvan ohjaaja. Vähäheikkiläntiellä on 13 tukiasuntoa, joista 11 on päihdehuollon tukiasuntoja ja Sirkkalan päiväkeskus vastaa kyseisten tukiasuntojen asukkaiden ohjauksesta. Tukiasunnot ovat TVT Asunnot Oy ja Kiinteistö Oy Lehtolaakson vuokra-asuntoja. (PAST raportti 2009, 14 [viitattu 29.9.2009].)

4.2 Turun kaupungin päihdehuollon ostamat asumispalvelut

Turun kaupunki hankkii ostopalvelusopimuksilla päihdehuollon asumispalveluja Katulähetys ry:ltä (Nuutinkoti 52+2 paikkaa), Turvatupa ry:ltä (Sirkkalan

hoitokoti 40 paikkaa ja Ruissalon huoltokoti 13 paikkaa) sekä Suomen pelastusarmeijan säätiöltä (Pelastusarmeijan hoitokoti 25 paikkaa). Vuoden 2008 lopussa kokonaispaikkaluku oli näissä ostopalveluissa 132 paikkaa. (PAST raportti 2009, 19 [viitattu 29.9.2009].)

Nuutinkoti

Turun Katulähetys Ry tuottaa hoitokotipalveluja työikäisille päihdeongelmallisille. Nuutinkoti tarjoaa asumisen lisäksi ateriat, kuntouttavia ryhmiä ja mahdollistaa lääkäripalvelut. Asiakkaalle tehdään tulohaastattelu, laaditaan kuntoutussuunnitelma sekä neuvotaan ja ohjataan asiakasta elämänhallintataitojen vahvistamiseen. Tarkoituksena on ohjata asiakkaita itsenäiseen tuettuun asumiseen. (PAST raportti 2009, 21 [viitattu 29.9.2009].)

Pelastusarmeijan hoitokoti

Pelastusarmeijan hoitokoti tuottaa sekä työikäisille, että eläkkeellä oleville päihdeongelmallisille miehille asumispalveluja. Hoitokodin asumispalvelu tarjoaa yösijan, liinavaatteet, hygieniatarvikkeet, vaatehuoltomahdollisuuden ja ruuan. Asiakkaan päihdeettömyyttä tuetaan, lääkehoitoa valvotaan ja ohjataan. Asiakkaalle tehdään kuntotutumis-suunnitelma. Asukkaalla on mahdollisuus osallistua yksilökeskusteluihin sekä toimintaryhmiin. Palvelun peruseriaatteena on asiakaslähtöisyys ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. (PAST raportti 2009, 19–20 [viitattu 29.9.2009].)

Sirkkalan hoitokoti ja Ruissalon huoltokoti

Turvatus ry tuottaa hoito- ja huoltokotipalveluja työikäisille sekä eläkkeellä oleville päihdeongelmallisille. Asiakkaalle mahdollistetaan ateria, lämpö, puhtaus, vaatehuolto ja päihdeettömän asuinympäristö. Asiakkaan kanssa yhdessä selvitetään asioita, ollaan yhteydessä yhteistyötahoihin, ohjataan asiakasta työ-, terveys-, hoito- ja eläkeasioissa. Tuetaan itsenäiseen asumiseen ja

tukiasuntoihin siirtyneiden kanssa toteutetaan jälkiseurantaa sekä tarvittaessa järjestetään tukea. (PAST raportti 2009, 20 [viitattu 29.9.2009].)

5 RATKAISUJA PITKÄAIKAISASUNNOTTUUDEN VÄHENTÄMISEKSI TURUSSA

5.1 Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011

Ympäristöministeriö asetti 21.5.2007 työryhmän valmistelemaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman toimenpiteiden laatimista. Tämä niin kutsuttu ”viisaiden ryhmä” laati pohjan esitykselle, jonka periaatteiden mukaan tulisi toimia. (Nimi ovessa 2007 [viitattu 28.10.2009].) Tämän jälkeen ympäristöministeriö asetti 17.10.2007 osana hallituksen asuntopoliittisen toimenpideohjelman laatimista ohjelmatyöryhmän, jonka tehtävänä oli kehittää pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma vuosille 2008–2011 ”viisaiden ryhmän” esityksen pohjalta. Tämä ohjelmatyöryhmä otti nimekseen ”Ahkerat”. (Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä 2008, 2–3 [viitattu 28.10.2009].)

Ohjelmatyöryhmän tavoitteena oli konkretisoida ”viisaiden ryhmän” ehdotukset ja selvittää niiden toteuttamisedellytykset. Tämän pohjalta he laativat ehdotuksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta vuosille 2008–2011, joka toteutuessaan johtaa asunnottomuuden poistamiseen vuoteen 2015 mennessä. (Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä 2008, 3, 5 [viitattu 28.10.2009].)

Valtioneuvosto teki näistä lähtökohdista periaatepäätöksen pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaksi 2008–2011, joka on osa asuntopoliittista toimenpideohjelmaa. Siinä pyritään tehostamaan toimenpiteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Pitkäaikaisasunnottomuudella tarkoitetaan tässä ohjelmassa niitä, joiden

asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä siksi, että tavanomaiset asumisratkaisut eivät enää toimi ja yksilöllisiä tarpeita vastaavia ratkaisuja ei ole riittävästi tarjolla. Ohjelmassa ovat mukana Helsingin, Vantaan, Espoon, Tampereen, Turun, Lahden, Kuopion, Joensuun, Oulun ja Jyväskylän kaupungit. Jokaisessa ohjelmaan osallistuvassa kaupungissa on pitänyt laatia 31.3.2008 mennessä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen toimeenpanosuunnitelmat. Niiden jälkeen on laadittu aiesopimukset, joiden pohjalta on määritelty valtion osallistuminen toimenpiteiden rahoitukseen. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishanke [viitattu 27.10.2009].)

5.2 Tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishanke

Turussa noudatetaan valtioneuvoston vuosille 2008–2011 hyväksymän pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeen tavoitteita ja linjauksia lisäämällä tukiasuntoja ja turvaamalla riittävät asumisen tukipalvelut. Tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishankkeen avulla (TALK- hanke) on tarkoituksena parantaa turkulaisten asunnottomien asemaa, palveluiden oikeaa kohdentumista ja saatavuutta sekä asiakaslähtöisten asumisratkaisujen löytymistä. (TALK-hankesuunnitelma 2008, 3.)

Aiesopimuksessaan Turku on sitoutunut tavoitteisiin kahdella tavalla. Turku laajentaa asumisneuvojatoimintaa, jolla pyritään ennaltaehkäisemään asunnottomuutta. (TALK-hankesuunnitelma 2008, 3.) Asumisneuvoja auttaa turkulaisia asumisen ongelmatilanteissa ohjaamalla, neuvomalla ja tukemalla. Asiakkaan tulee ottaa yhteyttä neuvojaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, koska mahdollisuudet tilanteiden korjaamiseksi ovat tällöin paremmat. Asumisongelmien taustalla voi olla esimerkiksi rahalliset vaikeudet vuokranmaksuissa, häätöuhka tai epäsopeus naapureiden kanssa. Näiden ongelmien selvittämiseksi on mahdollista saada palveluohjausta esimerkiksi vuokranmaksuissa tai etuuksien hakemisessa. Tarkoitus on saada asukkaan kokonaisvaltainen tilanne parantumaan, jotta asuminen voisi jatkua normaalisti. Asumisneuvoja toimii tarvittaessa yhteistyökumppanina asukkaiden,

kiinteistöyhtiöiden ja julkisen sektorin välillä. Asumisneuvojatoimintaa on tällä hetkellä Turussa Varissuon, Lausteen, Pääskyvuoren, Kohmon, Halisten, Länsinummen ja Aurinkolaakson alueilla. (Asumisneuvoja auttaa [viitattu 30.10.2009].)

Lisäksi Turku on sitoutunut TALK-hankkeen myötä kehittämään tuettua asumista lisäämällä asumisen mahdollisuuksia, parantamalla tuetun asumisen tukipalveluja ja kehittämällä tuettuun asumiseen ohjautumista. Huomio kiinnitetään monipuolisten asumisvaihtoehtojen aikaansaamiseen. Vuosien 2009–2011 aikana lisätään tukiasuntokantaan 60 tukiasuntoa ja palkataan kuusi tuetun asumisen ohjaajaa. Tukiasunto-ohjaajien tehtävänä on ennaltaehkäistä asiakkaiden asumispolun katkeamista tukityöskentelyn ja väliintulojen avulla. Lisäksi tukiasuntoasukasta ohjataan tarvittaessa palveluiden piiriin ja näin pyritään vaikuttamaan suoraan päihdeongelmien haittojen vähentämiseen. (TALK-hankesuunnitelma 2008, 6–7.)

Päihdehuollon korjaavasta työstä on tarkoitus siirtyä yhä enemmän ennaltaehkäisevään päihdetyön suuntaan siten, että mahdollisimman moni siirtyisi kuntouttavasta päihdehuollon asumispalveluista tuetun asumisen piiriin. Tämä mahdollistaa sen, että saatavilla on hoito- ja huoltokoti taseisia palveluja niitä eniten tarvitseville ja luodaan yksilöllisiä asumispolkuja sekä riittävät tukipalvelut niille, jotka eivät tarvitse ympärivuorokautista tukea asumiseensa. (TALK-hankesuunnitelma 2008, 7.)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Opintoihimme liittyvien tehtävien ja projektien tiimoilta olemme päässeet tutustumaan Sirkkalan päiväkeskukseen ja toteuttamaan projektin A-Killan Jokituvan kävijöiden kanssa. Tuolloin havaitsimme, että näissä paikoissa osa kävijöistä oli asunnottomia tai asuivat päihdehuollon asumispalveluyksiköissä. Haastateltuamme Sirkkalan päiväkeskuksen johtajaa, keskustelussa tuli esille

muun muassa asunnottomien palvelut ja niihin liittyvät haasteet. Jäimme miettimään käytyä keskustelua, sekä esiin tulleita asioita ja kiinnostuksemme asunnottomuutta kohtaan heräsi.

Halusimme tehdä opinnäytetyön koskien asunnottomuutta. Toimeksiantoa ei kyseisestä aiheesta ollut, joten omasta mielenkiinnosta päädyimme tutkimaan asunnottomuutta Turussa. Aihe on ajankohtainen, koska Turku on yksi suurista kaupungeista, joka on sitoutunut noudattamaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteita ja linjauksia. Mielestämme haastatteleamalla asunnottomia, annamme heille mahdollisuuden kertoa oman kantansa asioista ja pyrimme tuomaan esille heidän kokemuksiaan asunnottomuudesta sekä käyttämistään palveluista.

6.1 Tutkimustehtävät

Aikaisempien havaintojemme, tilastotietojen ja harjoitteluidemme pohjalta päihteidenkäyttö ja asunnottomuus liittyvät vahvasti toisiinsa. Valitsimme tutkittavaksi asiakasryhmäksi päihdeongelmaiset turkulaiset asunnottomat, koska halusimme keskittyä merkittävään asiakasryhmään. Halusimme nostaa esille palveluja käyttävien asiakkaiden näkökulmia ja kokemuksia asunnottomuudesta sekä palveluiden toimivuudesta, sillä he ovat elämänsä parhaimpia asiantuntijoita. Haastatteleamalla heitä saimme yksilöllisiä näkemyksiä siitä, mitä kaikkea asunnottomuuteen liittyy. Asiakashaastatteluilla pyrimme saamaan erityisesti vastauksia seuraaviin tutkimustehtäviin.

- Kokevatko haastateltavat asunnottomuuden ensisijaisena vai toissijaisena ongelmana?
- Minkälaisia kokemuksia heillä on asunnottomuudesta?
- Mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita haastateltavat käyttävät tai ovat käyttäneet?
- Miten selkeänä haastateltavat kokevat sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän ja ovatko he kokeneet palveluista poiskäännyttämistä?

- Mistä paikoista haastateltavat kokevat saavansa parhaiten apua tai neuvoa koskien heidän asioita?

6.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme on tyypiltään laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista kuvata todellista elämää ja tutkittavaa kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sekä löytää ja paljastaa tosiasioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Tutkimusta rajattaessa selvensimme, että asunnottomien päihteidenkäyttäjien kokemukset ovat tutkimuksemme tarkastelun kannalta keskeisin asia. (Kiviniemi 2001, 71–72). Emme pyri tekemään tilastollisia yleistyksiä, vaan kuvaamaan asunnottomuutta sekä ymmärtämään siihen johtavia syitä. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 87).

Tutkimuksessa käytämme aineiston hankintamenetelmänä teemahaastattelua. Haastattelu eteni yksityiskohtaisten kysymysten sijaan laatimamme teemarungon varassa. Haastattelumenetelmä huomioi sen, että haastateltavien tulkinnat asioista ovat merkityksellisiä sekä keskeisiä ja ne syntyvät suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34, 48.)

Tutkimuslupahakemuksestamme (Liite 1) käy ilmi, että tarkoituksenamme oli haastatella sekä työntekijöitä että asiakkaita. Pidimme tärkeänä asunnottomuuden esiin tuomista, sen syiden tiedostamista ja kokemuksia palveluiden toimivuudesta ja toimimattomuudesta erityisesti asiakasnäkökulmasta. Näin ollen päädyimme jättämään työntekijähaastattelut kokonaan pois. Tutkimustehtävämme eivät siis olleet tarkasti ilmaistavissa tutkimuksen alussa, vaan ne täsmentyivät tutkimuksemme edetessä, muun muassa harjoittelujaksojen aikana. Alustavat tutkimustehtävämme olivat pikemminkin erilaisia johtoajatuksia, joiden kautta ne selkiytyivät lopulliseen muotoonsa. (Kiviniemi 2001, 69–70.)

6.2.1 Aineiston hankinta

Tutkimusaineistomme koostuu 12 asiakashaastattelusta. Haastattelut toteutettiin syksyn 2009 aikana harjoittelupaikoissamme Sirkkalan päiväkeskuksessa ja Niuskalan hoitokodissa. Olimme päässeet etukäteen tutustumaan asiakkaisiin ja heidät oli helppo tavoittaa kyseisistä paikoista. Suurimman osan haastatteluista toteutimme Sirkkalan päiväkeskuksessa, koska siellä käy asiakkaita päivittäin erilaisin asumistaustoin.

Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä on joustava keino aineistonhankintaan. Tällöin haastateltavat saavat vapaasti ja omin sanoin kertoa ajatuksiaan. Haasteena meille oli, miten muotoilemme kysymykset riittävän ymmärrettävästi, jotta saamme vastauksia tutkimustehtäviimme. Laadimme teemarungon haastatteluja varten. Mietimme, kuinka saisimme motivoitua asiakkaita haastatteluihin sekä luotua avoimen ja luottavaisen ilmapiirin. Tällöin välttyisimme ”kysymys-vastaus”-tyyppisistä haastatteluista ja haastattelu tilanteessa olisi sijaa vapaalle puheelle. Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina käyttäen apuna nauhuria ja ennalta laadittua teemahaastattelurunkoa (Liite 3).

Luonteva ja luottamukseen perustuva vuorovaikutus on tärkeää haastattelujen onnistumisen kannalta. Etuina haastatteluista tehdessä oli se, että olimme osittain haastateltaville tuttuja henkilöitä. Lisäksi haastattelun avulla pystyimme tarvittaessa esittämään lisäkysymyksiä, vaihtelevaan haastatteluteemojen järjestystä, tulkitsemaan erilaisia eleitä ja äänen painoja. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 34.)

6.2.2 Aineiston analyysimenetelmät

Aineiston analysoimme käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa dokumentteja, esimerkiksi haastatteluaineistoa, arvioidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Aikaisempia havaintoja, tietoja tai teorioita ei pitäisi liittää analyysin toteuttamiseen tai

lopputulokseen, koska analyysi tehdään aineistosta. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 97, 105.)

Haastattelut litteroimme eli kirjoitimme ne tallenteilta tekstimuotoon sana sanalta (Sarajärvi & Tuomi 2002, 111). Litteroitua aineistoa meille kertyi 42 sivua A4 arkkia. Litteroinnin aikana karsimme aineistosta tutkimustulosten kannalta epäolennaiset asiat pois, jolloin säästimme aikaa ja vaivaa. Koemme, että haastateltavien aiheesta poikkeavat keskustelut olivat kuitenkin erittäin merkityksellisiä luottamuksen sekä vuorovaikutuksen luomisessa. Haastattelutilanteissa sekä haastatteluiden ollessa ohi, tuli paljon asioita esille teemarungon ulkopuolelta. Tätä niin sanottua ”hukka aineistoa” ei tehdä näkyväksi tutkimusraportissa, mutta se on ollut väistämätön aihe tutkimusprosessin etenemisessä (Kiviniemi 2001, 76).

Litteroinnin jälkeen kävimme haastattelu kerrallaan läpi etsien alkuperäisilmaukset ja alleviivasimme ne eri värein vastaamaan tiettyjä teemoja. Haastattelukysymykset olivat kolmen eri pääteeman alla, joita ovat kokemukset asunnottomuudesta, kokemukset heidän käyttämistään palveluista ja tulevaisuuden toiveet asumisen suhteen. Aineiston järjestämistä jatkoimme pelkistämällä alkuperäisilmauksia. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 110–113.) Olennaisesta aineistosta etsimme samankaltaisuuksia ja säännönmukaisuuksia, jonka jälkeen löysimme yhteyksiä pääteemoihin ja tutkimustehtäviin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143–144).

Olemme käyttäneet sisällönanalyysiä aineiston kuvaamisessa sanallisesti, mutta elävöittäksemme tekstiä käytämme haastateltavien suoria lainauksia. Niiden avulla haluamme tuoda esille vaihtelua ja poikkeamia haastateltavien vastauksista. Emme halua muuttaa liikaa suoria lainauksia, jotta niiden merkitykset eivät muuttuisi omien tulkintojemme mukaisiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 194.) Olemme kuitenkin jättäneet tiettyjä kohtia lainauksista pois, jotta haastateltavat eivät ole tunnistettavissa sitaattien perusteella.

6.3 Aineiston luotettavuus

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Haastattelurunkoa tehdessä mietimme ennalta, että se on johdonmukainen. Haastattelurungon teemoihin teimme tarkentavia lisäkysymyksiä sellaisten kysymysten alle, joilla halusimme syventää aihetta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184.)

Tutkimuksen reliabiliudella tarkoitetaan muun muassa sitä, että kaksi arvioijaa päätyy samaan tulokseen tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 226). Haastattelimme molemmat tahoillamme, mutta kuuntelimme toistemme tekemät haastattelut yhdessä, jonka jälkeen kävimme keskustelua haastatteluiden sisällöstä. Tämä lisäsi aineistomme luotettavuutta, koska meillä oli mahdollisuus täydentää toistemme käsitystä aineistosta. Litteroinnit suoritimme joko samana tai muutaman päivän sisällä haastattelusta.

Reliabiliudella luotettavuutta voidaan lisätä tutkimalla samaa kohdetta useampana eri kertana, jolloin tulisi saada sama tulos (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186). Haastattelimme jokaista haastateltavaa vain kerran. Jos toistaisimme haastattelut samoille asiakkaille, emme mahdollisesti saisi jokaisen kohdalla samaa tulosta. Haastatteluhetkellä haastateltavan mieliala voi olla hyvä esimerkiksi siksi, että on saanut paikan jostakin hoito- tai huoltokodista. Vastaavasti jos haastattelu toteutettaisiin saman henkilön menettäessä kyseisen paikkansa, olisi sillä varmasti vaikutusta mielipiteiden ilmaisussa koskien palveluiden toimivuutta.

Validius tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että käytettävä tutkimusmenetelmä mittaa juuri sitä mitä on tarkoitus mitata. Tarkoituksena on, että haastateltavat ymmärtäisivät esittämämme kysymykset niin kuin olemme ne tarkoittaneet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, 226). Esitimme samoja kysymyksiä hieman eri tavoin, jolloin mahdolliset ristiriidat vastauksissa nousivat esille haastattelutilanteissa ja näin varmistimme kysymysten ymmärrettävyyden.

Haastatteluiden luotettavuuden varmistamiseksi katsoimme tärkeäksi, että haastateltava ei ollut päihtynyt haastatteluhetkellä sekä psyykkinen kunto ja voimavarat olivat riittävät vuorovaikutukselliseen tilanteeseen. Erään haastateltavan vastauksia emme analysoi tuloksissa, koska haastattelun aikana ilmeni, että hän oli mielestämme kykenemätön haastatteluun psyykkisen tilansa vuoksi.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tulokset esittelemme kolmen eri pääteeman mukaan, joita ovat haastateltavien kokemukset asunnottomuudesta ja kodittomuudesta, kokemukset palveluiden toimivuudesta tai toimittamattomuudesta sekä tulevaisuuden toiveet asumisen suhteen. Tutkimusaineisto koostui 12 asiakashaastattelusta. Haastateltavat olivat 27–63-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 40 vuotta. Jokaisella heistä oli kokemusta siitä, millaista on olla asunnoton tai koditon. Haastateltavien sen hetkiset asumisratkaisut olemme havainnollistaneet oheisen taulukon avulla.

Taulukko 2. Haastateltavien asumisratkaisut haastatteluhetkellä

Asumisratkaisu	Henkilöä
Vuokra-asunto	1
Ensisuoja	4
Hoito- tai huoltokoti	3
Tukiasunto	1
Ulkona ja porrashuoneissa	2
Kaverin luona	1

7.1 Haastateltavien kokemukset asunnottomuudesta ja kodittomuudesta

Pyysimme haastateltavia kertomaan missä he olivat yöpyneet ollessaan asunnottomia, kokivatko he itsensä asunnottomaksi vai kodittomaksi ja mitkä syyt asunnottomuuteen olivat johtaneet. Alla olevassa taulukossa on eritelty haastateltavien mainitsemia paikkoja, joissa he ovat tilapäisesti yöpyneet ollessaan asunnottomia. Jokaisella haastateltavalla oli ollut kokemuksia useista eri majoitusratkaisuksista. Osan kohdalla asumisratkaisut voivat olla hyvinkin vaihtuvia. Esimerkiksi toisena päivänä saatetaan asua ensisuoja, mutta seuraavana päivänä voi saada paikan hoito- tai huoltokodista ja päinvastoin.

Taulukko 3. Haastateltavien tilapäiset majoittautumiset asunnon puutteen vuoksi

Tilapäinen majoitusratkaisu	Kokemuksia/haastateltavia yhteensä
Ulkona ja porrashuoneissa	9/12
Kavereiden ja sukulaisten luona	11/12
Ensisuoja	8/12
Hoito- ja huoltokodit	9/12

Ulkona ja porrashuoneissa

Haastateltavat kuvailivat ulkona ja porrashuoneissa yöpymistä muun muassa ”sietämättömäksi”, ”turvattomaksi”, ”vihoviimeiseksi paikaksi missä ihminen voi yöpyä” ja ”ei se nyt häppöstä ole”. E erityisen raskaaksi koettiin epävarmuus siitä, kun ei tiedä missä tulee viettämään seuraavan yönä tai mihin joutuu siirtymään, kun esimerkiksi poliisi tulee häätämään pois porrashuoneesta. Useampi haastateltava toi esille, että on hankalaa kun heidän tavaroitaan on eri paikoissa säilytyksessä, koska kaikkea ei pysty kuljettamaan mukanaan.

Esimerkiksi tavaroita voi olla säilytyksessä samanaikaisesti kaverin varastossa, ensisuojaassa sekä Sirkkalan päiväkeskuksessa.

Haastateltavien mukaan asunnon tai kodin puute merkitsi sitä, että ei ole rauhallista paikkaa mihin mennä, yksityisyys puuttuu ja ei ole mitään kiinnekohtaa elämässä. Asioiden hoitaminen elämän eri osa-alueilla koettiin myös hankalana.

”Sanotaan näin kun ei ole asuntoa niin kaikki menee vähän niinku penkin alle, et ei voi olla työelämässä, ei voi pestä vaattei, ei voi käydä suihkussa, ei voi tehdä ruokaa ittelle elikä kaikki on ihan niinku nollassa.”

Eräs haastateltavistamme kertoi, että joutuu viettämään öitään ulkona, porrashuoneissa ja milloin missäkin. Hän koki, ettei hänellä ole mitään muutakaan paikkaa minne mennä. Hän ei halua mennä ensisuojaan, koska hänen mielestään se on tarkoitettu päihteidenkäyttäjille.

Kavereiden ja sukulaisten luona

Kavereilla ja sukulaisten luona väliaikaisesti yöpyneiden oleilu kyseisissä paikoissa oli pääasiassa muutamista päivistä viikkoihin. Haastatteluissa tuli esille, että osa oli kierrellyt sukulaisten luona asunnottomuuden ja päihdekierteen alkuvaiheessa. He kertoivat, etteivät kehtaa enää häiritä sukulaisiaan, sillä heihin ei ollut pidetty yhteyttäkään enää pitkiin aikoihin. Kavereiden luona yöpymistä oli enemmän ja siihen liitettiin toisinaan turvattomuutta ja pelkoa. Kyseisillä kavereilla on asunto, mutta heillä esiintyy myös runsasta päihteidenkäyttöä ja usein asunnoissa majoilee muitakin henkilöitä. Muutama haastateltava kertoi, että äärimmillään oleilu voi olla niin turvatonta, että saa pelätä oman henkensä puolesta. Tällöin koettiin, että joskus on parempi vaihtoehto viettää öitä missä tahansa muualla. Muutamat haastateltavat olivat saaneet pidempiaikaisen tilapäisasunnon kavereiltaan, jotka ovat lähteneet suorittamaan vankeusrangaistusta. Tällöin he ovat saaneet asua sen ajan kyseisessä asunnossa pientä maksua vastaan.

Ensisuoja

Ne haastateltavat joilla oli kokemusta ensisuojaissa yöpymisestä, kertoivat muun muassa että ”se on halvin”, ”eihän se mikään mukava paikka ole”, ”onpahan katto pään päällä”, ”kyl siel nyt menettelee” ja ”kyl siel voi olla niin kauan kun rahat riittää”. Eräs haastateltava piti mielekkäämpänä vaihtoehtona viettää öitään ilmojen salliessa mielummin ulkona, koska ei viitsi tehdä velkaa ensisuojaan. Muutama iäkkäämpi, pääasiassa alkoholia käyttävä ensisuojan asiakas, koki nuoremmat päihteiden sekakäyttäjät varasteleviksi sekä arvaamattomiksi ja sen myötä olonsa turvattomaksi ensisuojaissa. Vastaavasti eräs nuorempi asiakas näki, ettei ensisuoja ole hänelle tarkoitettu paikka, koska siellä on vanhoja ”spurguja” kuten hän itse asian ilmaisi. Vaikka haastateltavista jotkut eivät varsinaisesti ylistäneet ensisuojaa, pitivät he sitä tärkeänä viimekäden vaihtoehtona. Eräs haastateltava kuvaili asiaa seuraavasti.

”Ja sen mä olen aina pitänyt huolen, etten mä oo saanut tonne ensisuojaan porttikielto. Mä oon aina sinne päässy... ..Kun jotkut tekee sitäkin et pilaa senkin paikan, viimisen. Sen mä olenkin yrittänyt pitää huolen, et en mä sitä pilaa. Vaikka noista asuntoloistakin lentää pihalle”.

Hoito- ja huoltokoti

Suurin osa haastateltavistamme oli jossakin elämänsä vaiheessa asunut hoito- tai huoltokodissa. Heidän asumisjaksonsa kyseisissä paikoissa vaihtelivat muutamista viikoista useampiin vuosiin ja asumistaan siellä he kuvailivat seuraavin lausein. ”Mikäs siinä, sama se mis täs kunnos on”, ”tää on niinku toinen katko mulle” ja ”asuntoloiden kautta pitäis ponnistella, mutta kun ei pysy ilman päihteitä”.

Asiakkaiden mielipiteet olivat jakautuneet hoito- ja huoltokodeista selkeästi sekä puolesta että vastaan. Toiset kokivat hoito- ja huoltokodissa asumisen tukevan päihteettömyyttä. Yksi haastateltavista oli jopa sitä mieltä, että ei koskaan halua muuttaa pois eräästä hoitokodista. Osa mielsi, että hoito- ja huoltokoti asumisen ehdot ja säännöt rajoittavat liikaa heidän elämäänsä. Eräs haastateltava toi

esille perustuslain, jonka mukaan jokaisella on oikeus kotiin. Hänen mukaansa ensisuojaa tai hoito- ja huoltokotia ei voi tuntea omaksi kodikseen.

Asunnottomuuden syitä

Kaikilla haastateltavilla oli ollut oma tai vuokra-asunto jossakin elämänsä vaiheessa. Asunnon menettämisen syinä oli usein ollut häiriökäyttäytyminen asunnoissa ja ongelmat vuokran maksuissa, jotka olivat johtaneet häätöihin. Osa oli ollut vankilassa useampia kertoja ja siviilissä vietetyt ajanjaksot olivat olleet sen verran lyhyitä, ettei heidän kokemuksensa mukaan ole kannattanut hankkia omaa asuntoa. Kaksi mainitsi asunnottomuuden syyksi myös eron avio- tai avopuolisostaan, sillä asunnot olivat olleet tuolloin kumppanin nimissä. Molemmat toivat myös esille, etteivät voi saada kaupungilta asuntoa, koska heillä oli maksuja ulosotossa.

Maksuhäiriöt eivät ainoastaan johtuneet vuokrien maksamatta jättämisistä, vaan niitä oli kertynyt muistakin syistä. Esimerkiksi joillakin haastateltavilla oli maksamattomia sakkoja tai luottotiedot olivat menetetty. Haastateltavat toivat esille, että tällöin heidän ainut mahdollisuutensa oli hankkia asunto yksityisiltä vuokra-asuntomarkkinoilta. He kertoivat, että siihen vaaditaan kahden kuukauden takuuvuokra sekä ensimmäisen kuun vuokra. Sosiaalitoimisto maksaa yhden takuuvuokran, mutta pienten tulojensa vuoksi, heidän ei ole mahdollista maksaa jäljelle jäävää osuutta.

Yksi tutkimustehtävistämme oli selvittää kokevatko haastateltavat asunnottomuuden heidän ensisijaisena vai toissijaisena ongelmanaan. Yli puolet haastateltavista koki päihteiden käytön ensisijaisena ongelmanaan ja loput kokivat asunnottomuuden.

” Nyt mä koen, et se (asunnottomuus) on mun ensisijainen et sit jos mulla se olis nii mun asiat vois lähtee luistamaan ja rullaamaan mut sit taas toisaalta noi päihteet ja sit toi dokaaminen on menny vähän...Mä en pysty olemaan ilmankaan ollenkaan.”

Päihteiden käyttö oli kuitenkin kaikille haastateltaville lähes päivittäistä neljää haastateltavaamme lukuun ottamatta. Päivittäin päihteitä käyttävien ei ole mahdollista päästä asumaan hoito- ja huoltokoteihin, koska asumisen ehtona on päihteettömyys. Nämä haastateltavat toivat esille, että heidän pitäisi pysyä päihteettöminä, mutta kokivat sen olevan hankalaa. Lisäksi neljä haastateltavaa, joilla oli päihteiden sekakäyttöä, toi esille heidän oman saamattomuutensa asunnon hankkimisen suhteen.

7.2 Kokemukset palveluiden toimivuudesta tai toimimattomuudesta

Tutkimuksemme kannalta keskeinen asia oli selvittää asunnottomien palveluiden käyttöä eli mitä sosiaali- ja terveystalvueluita he olivat käyttäneet. Kysyimme myös onko ollut helppoa asioida esimerkiksi eri viranomaistahojen kanssa.

”Ei todellakaan, ei välttämättä. Välil menee tosi helposti jotkuu asiat mut sillai yleisesti ottaen on se aika saatanan vaikeeta ku sul on yks ja ainut asia ja ne laput tarttee täyttää, niinku sossun laput ja nämä näin, et kyl sä oot enemmin et vittu... Kyl mielummin ottaisit sen pullon ja polttaisit ne paperit ja olisit et haistakaa paska, kyl se niin vaikeeta niinku loppujenlopuksi on. Ellei sul oo joku niinku jelppaamas niinku tämmönen, täält (hoito- ja huoltokodin työntekijä) et ellei suo ois joku auttamas ni kyl sä enemmin tarttuisit pulloo tai ruiskuu...Et se on paljon helpompi.”

Virastot, joissa haastateltavat asioivat eniten olivat erityissosiaalitoimisto, Kela ja työvoimatoimisto. Erytyssosiaalitoimiston palveluihin haastateltavat olivat pääosin tyytyväisiä. Eräs haastateltava toi esille, kun hän jäi asunnottomaksi ja siirtyi erityissosiaalitoimiston asiakkaaksi, on hänen ollut helpompi hoitaa asioitaan. Esimerkiksi päätöksiä ei tarvitse odottaa useita viikkoja. Ainoastaan yhteydenotot erityissosiaalitoimistoon moni koki hankalaksi, koska kyseiseen paikkaan on tietty soittoaika arkiamuisin. Tämä vaatii monelta pitkäjänteisyyttä sillä joskus puhelimesta voi joutua jonottamaan pitkiäkin aikoja saadakseen yhteyden omaan sosiaalityöntekijään.

Kelassa ja työvoimatoimistossa asiointi koettiin vaikeaksi ja aikaa vieväksi. Varsinkin erilaisten kaavakkeiden täyttäminen on hankalaa ja moni tarvitsee siihen usein ulkopuolisen apua. Parhaiten haastateltavat saivat tukea ja neuvoa

kyseisiin asioihin ensisuojan, hoito- ja huoltokotien sekä päiväkeskuksen työntekijöiltä.

Yleisestikin ottaen kysyttäessä mistä haastateltavat saivat parhaiten apua ja neuvoa koskien omia asioitaan toivat he esille eri päihdehuollon palveluiden työntekijät. Eräs kertoi, että oli muutaman kerran jättänyt korkin avaamatta, koska ensisuojaassa häntä oli kuunneltu ja hän oli saanut oikeanlaista tukea oikeaan aikaan.

Yli puolella haastateltavista oli ollut elämänsä aikana useita katkaisuhoidonjaksoja muun muassa Turun katkaisuhoidonkeskuksella. Hoitajakset vaihtelivat muutamista kerroista useampiin kymmeneen kertoihin. Eräs haastateltava toi esille, että on käynyt ”lepäilemässä” katkaisuhoidonkeskuksella, jotta on saanut hetkeksi katon päänsä päälle ja ”on jaksanut taas painaa” kuten hän itse asian ilmaisi. Haastateltavat kokivat yleisesti, ettei heille ole ollut suurta hyötyä kyseisistä hoitajaksoista. Muutama toi esille, että kuntoutuminen ei ole heidän kohdallaan onnistunut katkaisuhoidonkeskuksella sen vuoksi, että heidät on kirjattu ulos omien päihteiden käytön vuoksi. Heidän mukaansa asiakkaiden keskuudessa liikkuu päihteitä. Muutama oli ollut hoitajaksoilla myös Turun kaupungin päihdepsykiatrian osastolla (A3) ja osa oli korvaushoitopoliklinikan asiakkaana.

”...tavallisest katkost ei ole ollu mitään hyötyä, mä olen niist aina melkeen lentäny ulos omien aineiden käytöstä... ..ku porukka sitä (huumeita) sinne tuo mikä on tosi väärin kun ihmiset tulee sinne hoitoon.”

”Olen mä ollu A3:lla täs nyt pariin kolmeen otteeseen tänä kesänä... ..mun piti mennä Järvenpäähän jatkohoitoon mut tota noi sitte se kusahti. Mä pääsin portista ulos samanhenkisen ihmisen kanssa ja samantein se lähti siit sit taas ja sillä tiellä ollaan.”

Suurin osa haastateltavista kävi lähes päivittäin Sirkkalan päiväkeskuksessa ja osa kävi myös Elokossa erityisesti viikonloppuisin. Turun Elokolo tekee yhteistyötä Turun kaupungin sekä eri yhdistysten ja järjestöjen kanssa ja sen toiminnan tavoitteena on ennaltaehkäisevä päihdetyö (Elämäntapaliitto [viitattu 9.11.2009]). Useampi haastateltava mielsi Elokolon ”korvaushoitopotilaiden paikaksi”. Heidän mielestään kyseiset asiakkaat ovat äänekkäitä, joten siellä ei

voi olla rauhassa. Sirkkalan päiväkeskuksen haastateltavat kokivat tarpeelliseksi, koska se on monelle ainut paikka mihin he pääsevät peseytymään, huoltamaan vaatteitaan, käyttämään talon puhelinta sekä ruokailemaan edulliseen hintaan. Yksi haastateltava toi esille, että Sirkkalan päiväkeskus on hänelle todellinen ”henkireikä”.

7.3 Haastateltavien toiveet asumisen suhteen

Viimeisenä kysyimme haastateltavilta mitä he toivoisivat tulevaisuudelta asumisensa suhteen ja näkivätkö he toiveen toteutumislle mahdollisesti jonkin esteen. Haastateltavat toivat mielestämme realistisia toiveita kukin omaan tilanteeseensa nähden ja kaikki tiedostivat mitä täytyy tehdä, jotta jonakin päivänä mahdollisesti voi asua haluamallaan tavalla.

Asunnottomat, jotka viettivät öitään pääasiassa porrashuoneissa ja kavereilla, toivoivat saavansa edes katon pänsä päälle mahdollisimman nopeasti. Heillä ei ollut suuria vaatimuksia asunnon suhteen, ”joku tarvis saada” kuvaa hyvin, miten he asian ilmaisivat. Esteenä asunnon saamiseen oli aikaisemmat vuokratästit kaupungille ja pienten tulojensa takia he eivät pysty maksamaan takuuvuokraa yksityisille vuokranantajille.

Ensisuojan asiakkaista yksi ei toivonut mitään. Hän oli täysin onnellinen, että saa olla vapaa. Hän mainitsi, että kaikki on tehty niin hankalaksi tässä yhteiskunnassa asunnon saamisen suhteen. Toinen oli saamassa paikan hoitokodista ja toivoi tulevaisuudessa pääsevänsä tukiasuntoon. Hän toi esille, että ensin on pystyttävä asumaan hoitokodissa ennen kuin on edes mahdollisuutta päästä tukiasuntoon. Kolmas kertoi, että tulevaisuuden asunto ”taida olla toi Saramäki” (vankila) mutta toivoi, että pääsisi ensisuojan nurkista ja katuelämästä pois.

Hoito- ja huoltokodin asukkaista yksi toivoi saavansa fyysisen terveytensä siihen kuntoon, että pääsisi liikkumaan, jonka jälkeen voi alkaa etsimään asuntoa. Vuokravelkojen takia hänen tulee hankkia asunto yksityisiltä asuntomarkkinoilta. Eräs halusi asua koko ikänsä hoitokodissa, koska ei

kokenut pystyvänsä asumaan itsenäisesti. Hän ilmoitti myös luottotietojen menettämisen olevan esteenä asunnon saamiselle. Yhdellä hoitokodin asukkaalla oli toiveena oma asunto rauhalliselta paikalta, missä kaikki ei juo. Kaksi haastateltavaamme, jotka asuivat tuki ja vuokra-asunnossa olivat molemmat tyytyväisiä tilanteeseensa. Toisen toive oli pysyä erossa päihteistä ja toinen halusi pystyä säilyttämään asuntonsa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Jokaisen haastateltavamme elämäntarina oli erilainen, mutta yhteistä heillä oli asunnottomuuden kokeminen. Yksilöllisten kokemusten tulkinta oli mielestämme mielenkiintoista, mutta toisaalta haasteellista. Haastatteluista oli vaikea rakentaa selkeää kokonaisuutta. Emme halunneet tehdä yleistyksiä, mutta tarkoituksenamme oli kuitenkin löytää tiettyjä yhtäläisyyksiä ja eroja haastatteluista. Asunnottomuuteen liittyy usein muitakin ongelmia kuin pelkkä asunnon puuttuminen. Haastateltavillamme asiakkailta suurimmalla osalla päällimmäisenä ongelmana oli päihteiden käyttö.

Päihteiden käytön seurauksena maksamattomat vuokrat ja häiriökäyttäytyminen asunnoissa olivat johtaneet haastateltaviemme kohdalla asunnon menettämiseen. Haastateltavamme olivat pääasiassa pitkäaikaisasunnottomia. Heille oli tyypillistä, että ovat eläneet jopa kymmeniä vuosia vakiinaista asuntoa ja päihteiden käyttö on ollut koko sen ajan kuvioissa mukana. Yleisesti asunnottomuuteen liitettiin turvattomuutta ja epävarmuutta. Omista asioista huolehtiminen koettiin hankalaksi asunnon puutteen vuoksi. Toisaalta suurta huolta aiheutti se, mistä saada rahaa päihteisiin, eikä niinkään se ettei ollut asuntoa. Tällöin nämä haastateltavat kokivat asunnottomuuden täysin toissijaisena seikkana.

Asunnon puuttuminen ja päihdeongelma vaikuttavat siihen, että ajaudutaan eri palveluiden piiriin. Keskeisiä haastateltaviemme käyttämiä sosiaali- ja

terveydenhuollonpalveluita olivat päihdehuollon asumispalvelut, erityissosiaalitoimisto, päiväkeskus ja katkaisuhuoltoasema. Yleisesti ottaen palveluihin oltiin melko tyytyväisiä, ainoastaan oman elämän jatkuva auki kirjoittaminen eri viranomaisille koettiin rasittavaksi. Haastateltavamme olivat kokeneet palveluista poiskäännyttämistä eli heitä oli ”palloteltu” virastosta toiseen. Moni kertoi tarvitsevansa apua ja neuvoa varsinkin virastoissa asioidessaan ja erilaisia kaavakkeita täyttäessään.

Poiskäännyttämisestä saattaa seurata se, että asiakkaat oppivat miten heidän kuuluu toimia tiettyjen viranomaistahojen kanssa asioidessa. Esimerkiksi yksi haastateltavista toi hyvin esille sen, miten hän on neuvonut muita asunnon hakemisessa. Hän on omien sanojensa mukaan sanonut monille ”juupoille”, että kun yleisiltä asuntomarkkinoilta hakee asuntoa pitää olla kuukausi selvin päin, ajaa parta, käydä parturissa ja hankkia siistimmät vaatteet, jolloin hän ei näe estettä miksi ihminen ei saisi asuntoa. Hän kokee, että ihmiset kuluttavat rahansa päihteisiin ja valittavat kun ei ole asuntoa. Hänen mielestään rahaa pitäisi säästää esimerkiksi laittamalla sitä säästöön asuntoloiden työntekijöiden ”taakse”.

Jos edellä mainituin keinoin asunto saadaan hankituksi, oletamme että mahdollisuus asunnon säilyttämiseen ei ole pitkäaikaista. Tällöin ei ole välttämättä valmiuksia itsenäiseen asumiseen ja tarvittavaa tukea ei ole mahdollista saada. Jos asuntoa hakiessa pystyy hetkellisesti piilottamaan päihdeongelmansa, ei ongelma kuitenkaan ole poistunut. Voidaankin olettaa, että hetken päästä kyseinen henkilö on samassa tilanteessa, jossa hän on ollut aikaisemmin asuntonsa menetettyä.

Monet kokivat, että parhaiten apua ja neuvoa koskien omia asioita sai päihdehuollon palveluiden työntekijöiltä. Erityisesti esiin nousi tiettyjä yksittäisiä työntekijöitä eri päihdehuollon palveluista. Työntekijöiltä saatava tuki koettiin selkeästi tärkeämmäksi kuin esimerkiksi läheisiltä. Ainoastaan muutama

mainitsi ohimennen saavansa tukea läheisiltään ja usein kyseinen tuki oli pääasiassa rahallista.

Tärkeä tiedonlähde oli myös muiden asiakkaiden kokemukset ja neuvot. Asiakkaat jakavat tietoa keskenään ja sitä kautta he ovat tietoisia eri päihdehuollon paikoista. Toisaalta tämän niin sanotun ”puskaradion” kautta kulkeva tieto aiheuttaa myös sitä, että jotkut paikat tulevat leimatuksi tällä tavoin, jos joillakin asiakkailla on ollut huonoja kokemuksia. Kuitenkin myös tietty epä tietoisuus palveluja kohtaan nousi esiin eli kaikki haastateltavat eivät tienneet mitä kaikkia palveluita mahdollisesti on tarjolla. He myös mainitsivat, että varmaan kaikenlaista apua ja tukea olisi saatavissa, mutta he eivät mielestään ole ottaneet niistä tarpeeksi selvää.

Pitkään päihteitä käyttäneille asunnottomille on tyypillistä, että he siirtyvät päihdehuollon asumispalveluista toiseen. Kierre saattaa jatkua monia vuosia ja osa ei koskaan löydä tietään ulos tai pysty kiinnittymään tiettyihin asumismuotoihin. Päihteet hallitsevat sen hetkistä elämää niin paljon, että heillä ei ole valmiuksia asua päihteettömyyttä edellyttävissä hoito- tai huoltokodeissa. Tosiasia kuitenkin on, että kaikki haastateltavammekin tarvitsevat katon pänsä päälle.

Työntekijät määrittelevät sen kenellä on mahdollisuus päästä asumaan esimerkiksi hoito- ja huoltokoteihin asumispaikkojen vapauduttua. Hoito- ja huoltokoti asumisen tarkoituksena on tarjota tilapäinen asunto ja antaa valmiuksia itsenäiseen tai tuettuun asumiseen. Jokaisessa asumisyksikössä on omat sääntönsä, joita asukkaita edellytetään noudattavan. Sääntöjä rikkomalla saattaa seurauksena olla asumispaikan menettäminen. Jotta asumispalveluihin kiinnittymättömätkin henkilöt voisivat päästä tuettuun asumiseen, on heidän usein osoitettava pystyvänsä päihteiden käytön vähentämiseen. Näin ollen, heillä on mahdollisuudet siirtyä myöhemmin itsenäiseen tuettuun asumiseen. Tämä vaatii usein tietyiltä henkilöiltä erityistä halua ja tahtoa ja joidenkin kohdalla se ei aina onnistu.

Mielestämme kaikki haastateltavamme olivat ajautuneet pohjimmaisille asuntomarkkinoille. Yhtenä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden tunnuspiirteenä on palveluista toiseen kiertävät henkilöt, joiden palveluiden käyttöä kuvaa kehämäisyys. Kuten olemme edellä kuvanneet voi ulos pääsy kyseisestä kehästä olla vaikeaa. Omien haastateltaviemme kohdalla päihteiden käyttö vaikuttaa suurimmaksi osaksi siihen, että kierre jatkuu. Lisäksi pohjimmaisille asuntomarkkinoille tyypillinen viranomaiskontrolli ilmenee siten, että työntekijät määrittelevät keitä valikoituu tiettyihin asumismuotoihin. Vastaavasti ne jotka valikoituvat, eivät pysty itse vaikuttamaan asuinpaikkansa sijaintiin.

Esimerkiksi haastatteluissamme nousi esille miten tietyt asuinalueet koettiin epämiellyttävinä. Kyseiset asuinalueet olivat leimautuneet muun muassa siellä asuvien ihmisten poikkeavista asumistavoista. Haastateltavat mielsivät, että näillä alueilla päihteiden käyttö ja turvattomuus on tyypillistä. Ristiriitaa aiheuttaa se, että Turun kaupunki tarjoaa edullisia asumisratkaisuja kyseisiltä alueilta, jonne on tarkoitus sijoittaa muun muassa päihdehuollon asiakkaita tukiasuntoihin.

9 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Päihdehuollon työntekijät voivat myös kokea turhautuneisuutta työskennellessään asiakkaiden kanssa, jotka kiertelevät vuosikausia palvelusta toiseen. Saatetaan kokea, että kaikki mahdollinen on jo tehty ja kaikkea on yritetty. Tietyt asiakkaat eivät vaan kykene kiinnittymään palveluihin ja asiakasta ei saada tarpeeksi motivoitua päihteiden käytön vähentämiseen.

Mielestämme päihdehuollon palveluissa tulisikin kiinnittää erityisesti huomiota keinoihin ja menetelmiin, joilla auttaa asiakasta muutosvalmiuteen. Kokonaisvaltainen yhteistyö voisi olla yksi keino, jolla lisätä työntekijöiden tietämystä sekä ymmärrystä asiakkaan tilanteesta. Asiakkaasta riippuen, yhteistyötä tehtäisiin niiden tahojen kanssa, jotka tavalla tai toisella ovat osa

asiakkaan elämää. Esimerkiksi haastateltaviemme kohdalla yhteistyötä voitaisiin tehdä vankilan, poliisin, seurakunnan, asumispalveluyksiköiden, päihdekuntoutuslaitosten ja muiden vastaavanlaisten yksiköiden kanssa.

Asunnon menettämisen jälkeen ensikosketus päihdehuollon asumispalveluihin tapahtuu usein ensisuojan kautta. Mielestämme ensisuojan työntekijöillä on tällöin merkittävä rooli erityisesti niin sanottujen ensikertalaisten kohtaamisessa ja siihen tulee todella panostaa. Ensisuojan työntekijät nimittäin saattavat olla joidenkin asiakkaiden kohdalla ainoita ammattihenkilöitä, jotka voivat ohjata, vaikuttaa ja puuttua asiakkaiden ongelmiin. Lisäksi ensisuojan tärkeys korostui siinä, että haastateltavamme kokivat ensisuojan myös viimesijaiseksi paikaksi johon voi mennä. Eräs haastateltava muun muassa piti erityisen tärkeänä, ettei hanki itselleen porttikieltoa kyseiseen paikkaan.

Haastateltavat itse toivoivat, että olisi tarjolla enemmän päivätoimintaa erikäisille päihdekuntoutujille, jossa olisi mahdollisuus päästä tekemään ”jotain järkevää”. Mielestämme päihdehuollon asumisyksiköissä voitaisiin enemmän hyödyntää ja lisätä asukkaiden toimintakykyä osallistamalla heitä erilaisiin askareisiin kunkin voimavarojen mukaisesti.

Haastateltavat toivat esille, että tarvitsevat apua tukiviidakoissa seikkaillessaan. Mielestämme päivätoimintapaikoilla ja asumispalveluyksiköillä on tärkeä merkitys ohjata asiakkaita palveluihin liittyvissä kysymyksissä ja ongelmissa. Haastatteluista nousi esiin että oman sosiaalityöntekijän kanssa hoidetaan pääasiassa toimeentuloon liittyviä asioita. Usein nämä asiat hoidetaan puhelimitse ja aika tähän on rajallinen. Kuten olemme jo useaan otteeseen maininneet, parhaiten apua ja tukea saadaan päihdehuollon työntekijöiltä. Täten tähän tulee jatkossakin kiinnittää erityistä huomiota ja lisätä sekä kehittää palveluohjauksellista työtettä.

Koska kaikki haastateltavamme olivat olleet pohjimmillaan asuntomarkkinoilla jo pitkään, pohdimme miten sieltä voisi päästä pois. Hallituksen

pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman 2008–2011 toimenpiteillä pyritään vastaamaan juuri tämänkaltaisten henkilöiden tarpeisiin. Turussa lisätään päihdehuollon tukiasuntoja ja kehitetään asumisneuvojatoimintaa, mutta ovatko nämä keinot riittäviä, jotta pitkäaikaisasunnottomuus saataisiin poistettua vuoteen 2015 mennessä? Mielestämme pitkäaikaisasunnottomuutta ei voida poistaa pelkästään tarjoamalla tai osoittamalla asuntoja, vaan siihen tarvitaan lisäksi riittäviä tukitoimenpiteitä. Voidaankin miettiä, puuttuuko Turusta paikka, johon voi mennä päihtyneenä, josta saa riittävää tukea ja jonka voi samalla tuntea omaksi kodikseen?

LÄHTEET

Kirjallisuus

Bridgman, R. & Glasser, I. 1999. Braving the street. The anthropology of homelessness. New York: Berghahn Books.

Daly, G. 1996. Homeless. Policies, strategies, and lives on the street. London and New York: Routledge.

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, R.; Seppälä, U. & Sunikka, S. (toim.) 2007. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Helsinki: SOCCAn ja Heikki Waris – instituution julkaisusarja nro 13.

Hannikainen, K.; Heikkilä, I. & Kärkkäinen, S–L. 1998. Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jokinen, A. & Juhila, K. 1991. Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, Asuntohallitus.

Karjalainen, J. 1993. Mitä silmä ei näe-sitä sydän ei sure. Asunnottomuus, asumispalvelut ja sosiaalityö. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtonen, J. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Pietiläinen, E. & Seppälä, H. 2003. Palveluohjaus asiakastyössä ja organisaatiossa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.– 2. painos. Helsinki: Tammi.

Vanhala, A. 2005. Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten Asuntolasta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Artikkelit

Hassi-Nuorluoto L. 2000. Asunnottomuus viranomaistulkinnossa. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd., 154–166.

Hänninen, S. 2007. Johdanto. Teoksessa Hänninen, S.; Karjalainen, J. & Lehtelä, K-M. (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Vaajakoski: Stakes. 8–19.

Kempainen, E. 2007. Pääsy mahdollinen? Teoksessa Hänninen, S.; Karjalainen, J. & Lehtelä, K-M. (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännynnäytämisen politiikka ja sosiaaliturva. Vaajakoski: Stakes. 237–249.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.

Juurinen, P. & Virtanen- Olejniczak, K. 2008. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 141–155.

Karhulahti, V-M. 2009. Turussa elää noin 500 koditonta. Turun Sanomat. 20.2.2009, 9.

Kokko, K. 2007. Aidan toisella puolella – asunnottomuus ja perustulo. Teoksessa Hintikka-Varis, S. (toim.) Sisällä vai ulkona – kohti perustuloa? Helsinki: Kansallinen sivistysliitto Ry, 124–138.

Reijonen, M. & Sokoli, A. 1988. Asunnottoman arkipäivää. Teoksessa Aarniola, R. et al. Asunnottomuuden arkipäivää. Jyväskylä: Y-Säätiö, 140–146.

Sähköiset lähteet

Asumineuvoja auttaa. [viitattu 30.10.2009] Saatavissa <http://www.turku.fi> >Päätöksenteko ja talous > Osallistu ja vaikuta > Vaikuta asuinalueellasi > Varissuo-Lauste

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2009. Asunnottomat 2008 (selvityksiä 3/2009). [viitattu 26.5.2009] Saatavissa <http://www.ara.fi> > Tilastot > ARAn selvitykset

Elämäntapaliitto. <http://www.elamantapaliitto.fi> > aluetoiminta > elokolo ja muut toimintakeskukset > Turun elokolo

ETHOS – The European Typology on Homelessness and housing Exclusion 2009. [viitattu 16.9.2009] Saatavissa <http://www.feantsa.org> > Tools and Toolkits > ETHOS – definition of homelessness

Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvantiMOTV 2003. Tutkimusasetelma. [viitattu 21.10.2009] Saatavissa <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/index.html> > KvantiMOTV > Tutkimusasetelma

"Nimi ovesa". Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. [viitattu 28.10.2009] Saatavissa <http://www.ara.fi> > asunnottomuus > vähentämishjelma > Nimi ovesa – neljän viisaan ryhmän ehdotukset

Ohjematyöryhmä AHKERAT raportti 10.1.2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. [viitattu 28.10.2009] Saatavissa <http://www.ara.fi> > asunnottomuus > vähentämishjelma > Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä ahkerat työryhmän raportti

Palvelut asunnottomille Turkulaisille.[viitattu 21.10.2009] Saatavissa <http://www.turku.fi> > perhe- ja sosiaalipalvelut > päihdepalvelut > asumispalvelut > palvelut asunnottomille Turkulaisille

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011. [viitattu 27.10.2009] Saatavissa <http://www.ara.fi> > asunnottomuus > vähentämishjelma > pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011

Päihde- ja asumispalvelut [viitattu 21.10.2009] Saatavissa <http://www.turku.fi> > perhe- ja sosiaalipalvelut > päihdepalvelut

Auvinen, M.; Hytinkoski, M.; Lehmus, P.; Niinimäki, M.; Suikkila E. & Suviala M. Päihdeongelmaisten asumispalveluja selvittävän työryhmän (PAST) raportti [viitattu 29.9.2009] Saatavissa <http://www.turku.fi> > Päätöksenteko ja talous > Esityslistat ja pöytäkirjat > Peruspalvelulautakunta > 30.9.2009 - Pöytäkirja - 019/2009 > 403 § Päihdeongelmaisten asumispalveluja selvittävän työryhmän (PAST) raportti

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. [viitattu 21.10.2009] Saatavissa <http://www.finlex.fi> >lainsäädäntö>ajantasainen lainsäädäntö>1999>11.6.1999/731

Tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishanke (TALK) hankesuunnitelma. [viitattu 28.10.2009] Saatavissa <http://www.turku.fi> > Päätöksenteko ja talous > Esityslistat ja pöytäkirjat > Sosiaalilautakunta > 16.12.2008 - Pöytäkirja - 030/2008 > 1494 § Tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishanke (TALK) - hakemus Sosiaali- ja terveysministeriölle

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ

9.9.2009

Hyvä Leila Visa,

Opiskelemme Turun ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Valmistumme joulukuussa 2009 sosionomeiksi (AMK). Haemme tutkimuslupaa opinnäytetyötämme varten.

Opinnäytetyössä tutkimme Turkulaisten asunnottomien palveluita ja tarkoituksenamme on haastatella eri päihdepalveluyksiköiden asiakkaita sekä työntekijöitä. Työharjoittelumme tulemme suorittamaan Sillankorvan ensisuojaassa, Niuskalan hoitokodissa ja Sirkkalan päiväkeskuksessa. Mahdollisesti olemme yhteydessä myös Paattisten huoltokotiin sekä Pelastusarmeijaan.

Tutkimuksessa käsittelemme mitkä ovat keskeiset asunnottomille suunnatut sosiaalipalvelut Turussa ja mitä kautta asiakkaita ohjataan palveluihin. Lisäksi selvitämme miten palvelut toteutetaan ja mitkä ovat sekä työntekijöiden että asiakkaiden näkemykset olemassa olevista palveluista.

Lähetämme tutkimuslupapyyntön näin sähköpostitse, mutta tarvittaessa voimme lähettää myös allekirjoitetun version postitse.

Ystävällisin terveisin:

Anu Ek

Tuija Timonen

ASIAKASHAASTATTELU

NAINEN

MIES

IKÄ_____

TÄMÄN HETKINEN ASUMISMUOTO

- Vuokra-asunto
- Ensisuoja
- Hoito- tai huoltokoti
- Tukiasunto
- muu _____

1 KOKEMUKSET ASUNNOTTOMUUDESTA

KERRO TÄMÄNHETKISESTÄ ASUMISESTA?

- Kuinka kauan olet asunut kyseisessä paikassa?
- Minkälaiseksi koet asumisesi?

MISSÄ KAIKKIALLA OLET ASUNUT AIKAISEMMIN?

OLETKO KOKENUT/KOETKO OLEVASI ASUNNOTON TAI KODITON?

- Missä elämäsi vaiheessa?
- Asunnottomuuden syyt?
- Oletko aina saanut "katon pään päälle" esimerkiksi sukulaisten tai tuttavien luota, ensisuojusta tai hoitokodeista tms. vai oletko joutunut olemaan "taivasalla"?

MITEN OLET KOKENUT ASUNNOTTOMUUDEN?

- Kokemukset asunnottomuudesta; mikä oli tai on raskainta?
- Oliko asunnottomuus ensisijainen vai (täysin) toissijainen ongelma?

PÄIHDEHISTORIASI?

- Pääasiallinen päihteesi ja kuinka kauan olet käyttänyt?
- Koetko päihdeiden käytön ongelmaksi?

2 KOKEMUKSET PALVELUISTA

ONKO SINULLA OLLUT TAI ONKO SINULLA TÄLLÄ HETKELLÄ HOITOKONTAKTEJA?

- esimerkiksi katkaisuhuolto, korvaushoito, kuntoutuspoli, addiktiopoli tms.

OLETKO OSALLISTUNUT TAI OSALLISTUTKO TÄLLÄ HETKELLÄ PÄIVÄTOIMINTAAN JOSSAKIN YKSIKÖSSÄ?

- esimerkiksi: Sirkkala, ITU, Tsemppi, Jokitupa tms.

KENELTÄ/ MISTÄ PAIKASTA KOET SAAVASI PARHAITEN NEUVOA TAI APUA KOSKIEN ASIOITASI?

- Onko joku tietty henkilö tai taho joka tietää ja tuntee asiasi?

MINKÄLAISISSA ASIOISSA OLET SAANUT TUKEA JA APUA?

- raha-asioissa
- asunnon järjestämisessä
- henkinen tuki
- tms.

OLETKO KOKENUT SAAMASI TUEN HYÖDYLLISEKSI? MITÄ TOIVOISIT LISÄÄ?

KUINKA SELKEÄNÄ KOET SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELU JÄRJESTELMÄN?

- Onko helppoa asioida?
- Joutuuko jonottamaan pitkiä aikoja?
- Oletko kokenut ns. "luukuttamista"?

3 TULEVAISUUS

MITÄ TOIVOT TULEVAISUUDELTA ASUMISESI SUHTEEN?

- Missä haluaisit asua?
- Onko asumiselle mahdollisia esteitä?